

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

Кафедра дошкільної педагогіки і психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ФОРМУВАННЯ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ
НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ

Виконала:

Сотнік Карина Віталіївна

магістрантка спеціальності

012 Дошкільна освіта

ОПП Дошкільна освіта

Допущено до захисту

«   » _____ 2024 р.

Науковий керівник:

асист. Гриценко Л.Я.

Консультант:

доктор філософії, ст. викл. Аторіна В.М.

Завідувач кафедри

_____ Л.П. Загородня

Дата захисту: «   » _____ 2024 р.

Оцінка _____

Підпис членів ЕК:

_____
_____
_____

АНОТАЦІЯ

Сотнік К.В. Формування зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом нетрадиційних технік малювання. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» зі спеціальності 012 Дошкільна освіта. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 2024. 103 с.

У магістерській роботі розглядається проблема формування зображувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку через використання нетрадиційних технік малювання. Здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження.

Розкрито використання нетрадиційних технік малювання як ефективного засобу формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Схарактеризовано структуру означеної компетентності у складі мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного компонентів, однойменні критерії з відповідними показниками, які характеризують рівні (низький, середній, високий) її сформованості.

Розроблено і експериментально перевірено систему роботи з формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання, яка передбачає реалізацію таких умов як: розширення знань і уявлень дітей про зображувальну діяльність та способи втілення художніх образів; вправлення дітей 6-го року життя в умінні втілювати художній образ у малюнках, використовуючи нетрадиційні техніки малювання; збагачення уявлень дорослих про можливості використання нетрадиційних технік у формуванні зображувальної компетентності старших дошкільників.

Результати наукової розвідки можуть бути використані в освітньому процесі в закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: компетентність, зображувальна компетентність, зображувальна компетентність, нетрадиційні техніки малювання дітей

старшого дошкільного віку, діти старшого дошкільного віку, заклад дошкільної освіти.

SUMMARY

Sotnik K.V. Formation of pictorial competence in children of senior preschool age by means of non-traditional drawing techniques. Master's thesis for the degree «Master» in the specialty 012 Preschool Education. Hlukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko, 2024. 103 p.

The master's thesis considers the problem of the formation of pictorial competence in children of senior preschool age through the use of non-traditional drawing techniques. The analysis of psychological and pedagogical literature on the research problem is carried out.

The use of non-traditional drawing techniques as an effective means of forming the pictorial competence of children of senior preschool age is revealed.

The structure of the specified competence as part of the motivational-value, cognitive, activity components, the criteria of the same name with the corresponding indicators that characterize the levels (low, medium, high) of its formation are characterized.

A system of work on the formation of pictorial competence of children of senior preschool age by means of non-traditional drawing techniques has been developed and experimentally tested, which provides for the implementation of such conditions as: expanding children's knowledge and ideas about pictorial activity and ways of embodying artistic images; exercising children of the 6th year of life in the ability to embody an artistic image in drawings using non-traditional drawing techniques; enriching adults' ideas about the possibility of using non-traditional techniques in the formation of visual competence of senior preschoolers.

The results of scientific research can be used in the educational process in preschool education institutions.

Key words: competence, pictorial competence, pictorial competence, non-traditional drawing techniques for children of senior preschool age, children of senior preschool age, preschool education institution.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ.....	10
1.1 Аналіз психолого-педагогічних досліджень з проблеми формування зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.....	10
1.2. Структура зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	18
1.3. Характеристика нетрадиційних технік малювання і методика їх використання в процесі формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	27
Висновки до першого розділу.....	34
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ.....	36
2.1. Вивчення рівнів сформованості зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.....	38
2.2. Система роботи з формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання	53
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	67
Висновки до другого розділу	73
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах розвитку українського суспільства суттєво зросли вимоги до здатності особистості поводитися компетентно, адекватно, гнучко, виявляти здорову міру довіри оточуючому світу та самій собі. На часі – виховання у підростаючого покоління соціальної мобільності, самостійності, упевненості у власних силах.

Новий Державний стандарт дошкільної освіти в Україні враховує світові тенденції у підготовці нового покоління і спрямовує оновлений освітній зміст на вирішення завдань із формування ключових компетентностей, завдяки яким дитина буде здатна до самостійної і продуктивної діяльності, творчості, дослідження, пошуку нових знань, розв'язання проблем.

Серед ключових компетентностей дошкільника надається неабиякого значення формуванню і мистецько-творчій компетентності, частиною якої і є зображувальна компетентність.

Як показують численні дослідження (Н. Белкіна, О. Дронова, Г. Підкурманна, Л. Сірченко Г. Сухорукова та ін.) мистецтво є невід'ємним компонентом освітнього простору сучасного закладу дошкільної освіти і ефективність його використання у роботі з дітьми залежить від прояву індивідуальних моделей творчої поведінки, усвідомлення здобувачами освіти поліфункціональності мистецтва, потенційних можливостей дорослого у формуванні мистецько-творчій компетентності, ціннісного ставлення дітей дошкільного віку до мистецької діяльності.

Визначенню поняття компетентності дітей дошкільного віку у своїх працях приділяли увагу такі науковці, як А. Богуш, Н. Горошко, Т. Поніманська та ін..

Численні наукові джерела (порівняльні дослідження О. Локшиної, психологічні розвідки І. Бега, О. Кононко та ін.) розкривають особливості застосування поняття компетентність до різних освітніх сфер, виокремлюють продуктивні ідеї діяльнісного підходу з метою їх адаптації в сучасний освітній простір.

Цілий ряд науковців і педагогів-практиків, таких як О. Дронова, О. Половіна, А. Шевчук, А. Федорович досліджують питання визначення і формування саме зображувальної компетентності дітей дошкільного віку.

Сформованість зображувальної компетентності дає можливість дитині «сприймати мистецький твір з позиції краси, вирізняти його як естетичний. Виявляти себе емоційно сприятливим та естетично чуйним цінителем, слухачем, глядачем, виконавцем; емоційно – ціннісно ставитися до проявів естетичного в житті. Охоче інтегрувати в творчих завданнях власні інтереси, уподобання, цінності, набутий мистецький досвід діяльності, сприйняття й відтворення прекрасного (уміння, навички). Виявляти художню активність, як складову особистісної культури».

Тобто дитина повинна прагнути відійти від шаблону, виявляти вигадку та фантазію, винахідливість, експериментувати, вдосконалювати. При цьому вона має вміти передавати свої думки, почуття, стан, настрій, фантазії через образотворчу діяльність.

Тому пріоритетними напрямками роботи щодо формування зображувальної компетентності дитини є оновлення змісту освітньо-виховного процесу, що виявляється у створенні належних умов забезпечення розвивального середовища, своєчасному розкритті природних задатків, нахилів і здібностей дитини, інтеграції родинного та суспільного виховання, формуванні готовності вихователя до інноваційної діяльності, використання у своїй роботі нових нетрадиційних педагогічних технологій, які дозволять розвинути, зацікавити малюка, навчити його через різні види зображувальної діяльності відтворювати навколишній світ.

Саме цьому питанню, тобто використанню інноваційних, нетрадиційних технік, у своїх напрацюваннях велику увагу приділяють О. Джафарова, О. Половіна, В. Рагозіна, І. Скоморовська, Н. Чен, Л. Шульга. Але, не дивлячись на пошуки педагогів, науковців, питання використання інноваційних методів і технік у формуванні зображувальної компетентності дітей дошкільного віку, розроблене ще не належному рівні. Оскільки ще не всі

вихователі усвідомлюють, що саме пошук інновацій і використання їх у своїй роботі дають можливість розвинути дитячу активність, творчість, вміння фантазувати, самостійно знаходити рішення поставлених завдань, використовувати для розкриття свого задуму різні матеріали і техніки, придумувати свої цікаві поєднання нового, нетрадиційного.

Недостатня розробленість цього питання зумовила вибір теми магістерського дослідження «Формування зображувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання».

Об'єкт дослідження – процес формування зображувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – система роботи з формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити систему роботи з формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження.
2. Охарактеризувати використання нетрадиційних технік малювання як ефективний засіб формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку
3. Визначити критерії, показники та рівні сформованості зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку.
4. Розробити та експериментально перевірити систему роботи з формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання.

Гіпотеза дослідження: формування зображувальної компетентності у процесі образотворчої діяльності буде ефективним за таких умов: розширення знань і уявлень дітей про зображувальну діяльність та способи втілення

художніх образів; вправлення дітей 6-го року життя в умінні втілювати художній образ у малюнках, використовуючи нетрадиційні техніки малювання; збагачення уявлень дорослих про можливості використання нетрадиційних технік у формуванні зображувальної компетентності старших дошкільників.

Для вирішення зазначених завдань і перевірки гіпотези використано відповідні **методи дослідження:**

- *теоретичні* – аналіз наукових джерел з проблеми дослідження, нормативних і програмних документів, методи порівняння, систематизації, класифікації й узагальнення здобутих теоретичних даних;

- *емпіричні* – діагностичні (анкетування, бесіда, вивчення та аналіз продуктів дитячої образотворчої діяльності); педагогічний експеримент;

- *методи математичної статистики* для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних.

Наукова новизна дослідження: уточнено зміст «традиційних і нетрадиційних технік малювання»; визначено роль цих технік у процесі формування зображувальної компетентності; уточнені поняття «зображувальна компетентність»; обґрунтовано і розкрито організацію системи роботи з формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання.

Практичне значення дослідження полягає в розробці й апробації системи роботи з формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання. Матеріали дослідження можуть бути використані в закладах дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження представлено у виступах на науково-практичних конференціях, а саме:

- Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні виклики і актуальні проблеми підготовки майбутніх педагогів до інновацій в професійній діяльності» (м. Одеса, 25-26 жовтня 2022 р.);

– Всеукраїнській з міжнародною участю науково-практичній очно/дистанційній конференції «Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи» (м. Житомир, 10-11 листопада 2022 р.);

– Всеукраїнській науково-практичній інтернет конференції «Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та туристично-краєзнавчої і фізкультурно-оздоровчої роботи» (м. Глухів, 24 листопада 2022 р.);

– V Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції «Дошкільна освіта України в контексті інтеграції до Європейського освітнього простору» (м. Глухів, 15-16 березня 2023 р.);

– I Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна дошкільна освіта: реалії та перспективи» (присвяченої Міжнародному Дню захисту дітей і Всесвітньому Дню батьків) (м. Ізмаїл, 1 червня 2023 р.);

– Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасний освітній процес: сутність та інноваційний потенціал» (м. Одеса, 22-23 травня 2023 р.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у публікації «Технологія сприймання і обговорення художнього твору з дітьми раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти».

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ

1.1. Аналіз психолого-педагогічних досліджень з проблеми формування зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку

В усі часи талановиті, креативні, творчі люди були необхідні для здійснення прогресу в суспільстві, для створення нових ідей, предметів, введення новаторства. Реформування дошкільної освіти в Україні є частиною процесів оновлення освіти в цілому. Одним із шляхів оновлення змісту дошкільної освіти й узгодження його з наступними ланками є орієнтація чинних програм на набуття компетентності дитиною дошкільного віку.

Оскільки дошкільний вік є фундаментом розвитку базових компетентностей і навичок, необхідних людині протягом життя, то він передбачає синергійний, взаємодоповнюючий розвиток якостей та процесів, досягнення відповідної для цього віку психофізіологічної (тілесної) та психологічної зрілості емоційного, інтелектуального, вольового розвитку.

Вивченню цих питань приділили свою увагу багато вчених, науковців, педагогів-практиків, серед яких можна відмітити А. Богуш, Н. Горошко, О. Дронову, О. Половіну, Т. Поніманську, В. Рагозіну, Г. Сухорукову, О. Терещенко, А. Федорович, Л. Шульгу та інших.

Під компетентністю, частіше за все, розуміють інтегральну якість особистості, що виявляється в загальній здатності та готовності її до діяльності, заснованої на знаннях та досвіді, які набуті в процесі навчання і соціалізації, зорієнтовані на самостійну та успішну участь у діяльності [2, с. 37].

Аналіз останніх досліджень і публікацій переконує у посиленій увазі до проблеми формування життєвої компетентності дітей дошкільного віку. Так, визначення компетентності дітей дошкільного віку дає дослідниця А. Богуш. На її думку, компетентність дитини-дошкільника – це комплексна характеристика особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку: знання, вміння, навички, креативність, ініціативність, самостійність, самооцінку та самоконтроль [6, с. 123].

У роботах Т. Поніманської, крім означених якостей, виділяються такі складові компетентності дошкільника, як незалежність, критичність, оптимізм, уміння доводити розпочате до кінця, брати на себе відповідальність за помилки [37, с. 11].

Серед ключових компетентностей дошкільника надається неабиякого значення формуванню і мистецько-творчої компетентності.

Як доведено рядом теоретико-концептуальних, емпіричних досліджень (Е. Белкіна, О. Дронова, Г. Підкурманна, Л. Сірченко, Г. Сухорукова, та ін.) мистецтво є невід’ємним компонентом освітнього простору сучасного закладу дошкільної освіти і ефективність його використання у роботі з дітьми залежить від прояву індивідуальних моделей творчої поведінки, усвідомлення здобувачами освіти поліфункціональності мистецтва, потенційних можливостей дорослого у формуванні мистецько-творчої компетентності, ціннісного ставлення дітей дошкільного віку до мистецької діяльності.

Крім того, воно здатне надихати, мотивувати й спонукати особистість до самовдосконалення. Тож не випадково назва освітнього напрямку – «Дитина у світі мистецтва» – набула нового звучання в останній редакції Базового компонента дошкільної освіти [1, с. 7].

Автори прагнули таким чином зробити акцент на ролі мистецтва у розвитку особистості дитини та в дошкільній освіті загалом.

Адже здібності, якості, компетентності, що формуються і розвиваються в мистецьких видах діяльності, є інструментом творення дитини як особистості та збереження її унікальності. Залучення до мистецтва не лише збагачує

особистий, індивідуальний досвід взаємодії дитини зі світом, а й допомагає їй навчитися проникати у внутрішній світ іншої особистості. Такий досвід сприяє формуванню особистісної компетентності дошкільника, адже завдяки йому розвивається така базова характеристика як емпатія [35, с. 4].

У новій редакції БКДО як Державного стандарту дошкільної освіти мистецько-творчу компетентність визначено як здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів, емоційно-ціннісного ставлення до різних видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної діяльності [1].

Зображувальна компетентність дітей старшого дошкільного віку є складовою частиною мистецько-творчої компетентності дитини, ми її розглядаємо, як особистісне надбання дитини – результат розвитку, що включає в себе не лише певні навички малювання чи інші мистецькі методи вираження, але й особистісні якості, смак, творчий підхід і самовираження.

Отже, зображувальна компетентність стає однією з складових, що формують творчу особистість дитини, сприяючи її загальному розвитку та виявленню індивідуальних творчих здібностей.

Формування цієї компетентності проходить ті ж самі етапи, що і мистецько-творча компетентність.

Введення дитини дошкільного віку у світ мистецтва передбачає:

- розвиток здатності емоційно-чуттєво сприймати об'єкти і явища довкілля;
- забезпечення умов для самовираження в процесі мистецької діяльності.

У методичних рекомендаціях до Базового компонента дошкільної освіти вказано, що результатом набуття мистецько-творчої компетентності (і відповідно, зображувальної компетентності дошкільника), є елементарна обізнаність дитини з особливостями видів мистецтва, ціннісне ставлення до мистецтва та мистецької діяльності. Художньо-продуктивна діяльність

(малювання, ліплення, аплікація та самостійна художня діяльність) є пріоритетною у формуванні мистецько-творчої компетентності, основу якої складають розвиток емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва; розвиток когнітивної сфери засобами мистецтва; формування навичок мистецької діяльності [2, с. 36].

Н. Горошко зазначає, що у віці 5-7 років, дитина починає активно досліджувати власні можливості у зображальному плані, здібності. Коли малюк має у своєму розпорядженні вміння і навички, він з легкістю виконує авдання, почуває повагу до себе, усвідомлює власні таланти, оцінює результативність своєї праці. Коли ж спостерігаються невпевнені дії зображального характеру, навпаки, відмічається емоційна напруженість, роздратування, зниження самоповаги, з'являється почуття провини [13, с. 41]. Тому так важливо допомогти дитині сформувати у неї зображувальну компетентність, яка дає можливість дошкільнику почуватися більш впевненим у засвоєнні інших умінь і навичок, формуванні життєвої компетентності.

А. Федорович, аналізуючи тлумачення різних дослідників поняття «компетентність», також зазначає, що в умовах зниження рівня естетичної та загальної культури людства, серед інших, актуальності набуває мистецько-творча компетентність. Автор підкреслює взаємозв'язок мистецтва та творчості у дошкільному віці. З'ясовує, що дитині притаманна поліхудожність, а тому освітній простір дошкільного закладу має бути перетворений в мистецько-творчий осередок, який періодично змінюється відповідно до завдань освітньої роботи, дидактичних вимог, настрою та індивідуальних характеристик дітей [46, с. 202].

Також дослідниця наголошує, що мова йде про різноманітність засобів дитячої діяльності: зручність, урахування кількості дітей, вільної площі для активності, можливості зміни виду діяльності; відповідність фізичним особливостям і потребам дітей; гнучкість і керованість [46, с. 207].

Узагальнюючи дослідження вчених, А. Федорович виокремлює педагогічні умови, що сприяють формуванню мистецько-творчої компетентності дошкільників:

- підтримка життєрадісної емоційної сфери спілкування;
- використання варіативних освітніх засобів впливу на формування інтересів дітей та їх пізнавальної взаємодії з дорослими;
- застосування якісних дидактичних матеріалів, які дають змогу взаємодіяти й розвиватися.

Дошкільники по-різному користуються художніми знаками як знаряддям думки і тому «художня картина світу» у кожного своя, створена власними відчуттями та емоціями.

Аналізуючи педагогічну літературу з цього питання, ми помітили, що для формування зображувальної компетентності важливу роль буде відігравати широкий спектр використання інноваційних технологій, нетрадиційних технік виконання робіт, нестандартних і незвичних матеріалів.

Проблему формування мистецької компетентності (зокрема і зображувальної компетентності в художній діяльності), глибоко вивчає О. Половіна. Вона наголошує на тому, що мистецька освіта не має на меті виховання професійних митців, а є інструментом творення дитини як особистості і збереження її унікальності. І тому на передній план у мистецькій освіті виходять не теоретичні й технічні орієнтири, а емоційні та чуттєві, які сприяють розвитку у дитини емпатії [35, с. 7].

Авторка підкреслює, що для реалізації освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» принциповим є навчання без зразка, щоб дитина не втратила свою унікальність, уникнула упереджених, стереотипних дій з боку дорослих. Допомогти дітям створити власну картину світу в своїх художніх образах, які можуть бути зкомпоновані від об'єкта через передачу його охарактерних ознак [35, с. 6].

Пріоритетом є утворення образів за допомогою самостійно обраних засобів, способів, матеріалів, серед них чільне місце посідають і нетрадиційні, нестардатні.

При цьому головним завданням педагога є допомогти дитині усвідомити, що вона хоче донести своїм образом, які ознаки передати, що сформувались на основі емоційних вражень, в результаті аудіального, візуального, кінестетичного та емоційного контакту.

Крім занять дослідниця пропонує інші форми діяльності дітей: артпроекти, ігри, екскурсії, прогулянки, телепередачі, свята й інші, які проводяться в дошкільних закладах [36, с. 4-7].

Як зазначає О. Дронова, дошкільникам властиве поліфонічне сприймання й відображення художніх образів, доступними художніми засобами (рухами, знаками, словами, ритмами, кольорами і різними техніками виконання) [18, с. 34].

О. Терещенко наголошує на тому, що у образотворчості дітей 5-7 років має місце творчий пошук, який проявляється у дитячих можливостях: змінювати форму предмета, при цьому надавати йому нових властивостей; віднайти декілька варіантів для втілення образу; незвичним чином поєднати різні техніки й способи зображення; комбінувати різні види образотворчості й отримати результат, зовсім інший, своєрідний, ніж у інших. Водночас, науковець наголошує, що творчість є суб'єктивним надбанням дитини у цьому віці. Вона створює можливості для пізнання себе, розкриття у себе певних схильностей, задатків до її здійснення, а в її основу закладені певні уявлення, художні вміння, задатки й здібності, емоційні переживання (оцінне ставлення) до себе, своєї творчої активності та результатів [45, с. 27].

Подібного бачення проблеми дотримується й І. Ликова, яка говорить про те, що підґрунтям художньо-естетичної творчості є естетична оцінка дійсності дошкільником, яка передається через виражальні засоби і способи у художньому образі на основі свідомого прагнення пізнати світ, у якому вони живуть, мовою мистецтва. Саме так діти виявляють творчу активність,

проявляють себе у якості творця у мистецтві, долучаються до дорослого життя [15, с. 3–4].

І. Ликова підкреслює, що у цьому напрямі дитина від 3 до 6-7 років має перейти від елементарного зображення до найбільш виразного, нового, нестандартного образу, у якому втілені її емоційно-чуттєві враження.

І. Скоморовська у своїй роботі визначила критерії розвитку творчої уяви, зокрема такі, як уміння передавати форму предмета, володіння різними техніками малювання, демонстрування емоційного ставлення до створюваного образу через добір кольорової гами малюнка, уміння правильно розміщати композицію предметів на аркуші, емоційність створеного образу, предмета або явища, розробленість змісту зображення, динамічність художнього образу. Всі ці риси є визначальними для формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку [43, с. 51].

Дослідниця підкреслила вплив саме нетрадиційного малювання на розвиток творчості дітей дошкільного віку, наголосила на необхідності використання різних технік малювання (малювання воском, засипання кухарською сіллю, малювання сухим пензлем по вологому тлі тощо); розкрила особливості ліплення старших дошкільників та його вплив на емоційно-почуттєву сферу дитини; проаналізувала роботу над аплікацією та конструюванням [43, с. 98].

В. Рагозіна у своїх напрацюваннях велику увагу приділяє нетрадиційним методам сприйняття дошкільниками художніх творів. У своїй роботі вона знайомить нас з організацією віртуальних екскурсій - подорожей до музею, коли вихователь має можливість зупинити «екскурсію» в будь-яку мить і зосередити увагу дитини на одному чи кількох творах (поспілкуватися щодо тематики картини, наблизити чи віддалити її, «вихопити» фрагмент для розгляду). За мотивами творів сучасних українських художників діти створюють роботи з використанням різних художніх матеріалів [40, с. 28].

Продовжуючи роботу у цьому напрямку, В. Рагозіна розкриває поняття «традиційні» і «нетрадиційні» техніки зображувальної діяльності і їх значення

для формування певних умінь і навичок образотворчої діяльності дітей дошкільного віку [41, с. 29].

Дослідження деяких авторів не містять жодних класифікацій нетрадиційних технік. Наприклад, Н. Чен усі техніки поділяє на два види: друкування та всі інші способи зображення [48, с. 18].

О. Джафарова у своїй роботі розкрила сутність «нетрадиційні художні техніки», виділила специфічні характеристики та розробила разом з В. Рагозіною, класифікацію нетрадиційних художніх технік [16, с. 7].

Л. Шульга розкриває розвиток природних нахилів дитини через емоції, почуття, естетичне ставлення до природи через образотворче мистецтво. При цьому вона вважає, що головним завданням зображувальної діяльності є виховання естетичних почуттів, а допоміжне - навчання технічним вмінням малювання. Науковець проаналізувала дослідження з проблеми діяльнісного підходу в педагогіці. Розкрила педагогічні умови запровадження діяльнісного підходу до формування мистецько-творчої компетентності дитини в освітній системі дошкільного закладу [52, с.73].

Актуальним є те, що дослідниця визначила умову поєднання емоційно - ціннісного та діяльнісного компонентів у процесі формування зображувальної компетентності (в складі мистецько-творчої компетентності) дітей та наголошує на тому, що діяльнісний підхід має особливе місце у самостійній та організованій діяльності дітей дошкільного віку. При цьому самостійна художня діяльність має бути з ініціативи самих дітей і виходити з їх мотивацій. А організована художня діяльність характеризується підготовкою педагога і відбувається на заняттях, розвагах, в індивідуальній та гуртковій роботі [54, с. 12].

Л. Шульга націлює педагогів на підтримку ігрової природи дитини під час художньої діяльності. Це сприяє активізації, мотивації, винахідництву і мистецько-творчому самовираженню кожної дитини.

Також Л. Шульга звертає увагу на заняття з образотворчої діяльності, які варто починати з ігрових прийомів, що дають можливість вибрати предмет,

який стане інструментом самовираження дитини і пов'язати його з асоціаціями із власного життєвого досвіду. При цьому назва твору і прізвища митців, зауважує науковець, «не збагачують когнітивний досвід правопівкульного дошкільника. Коли ж діти оживлюють художній образ і відтворюють характер героїв, «входять» у картину і відчують її за допомогою ігрових прийомів, то відбувається збагачення емоційно-чуттєвої сфери особистості. Вона рекомендує розпочинати процес самовираження через рух, за допомогою різних ігрових прийомів: «імітація образу» (своєрідне малювання власним тілом у просторі, проживання образу), «малювання руками в повітрі» (створення простої форми великого розміру) та інші, які не лише підготують дітей до формоутворення за допомогою дрібної моторики на площині, а й забезпечать вільний і вмотивований творчий процес [54, с. 107].

Л. Шульга робить висновок, що діяльнісний підхід у художньо-продуктивній творчості сприяє активному самовираженню дитини зручними для неї засобами і способами, а результатом є формування мистецько-творчої компетентності дошкільника [53, с. 21].

Таким чином, формування зображувальної компетентності дошкільників є результатом емоційно-орієнтованої моделі мистецької освіти, її діалогічність, яка передбачає взаємодію з іншою особистістю; здатність створювати власні художні образи; спільну діяльність дорослого і дитини в мистецькому середовищі.

1.2. Структура зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Мистецька освіта дошкільнят не має на меті виховання художників, музикантів, акторів. Проте, здібності, якості, компетентності, що формуються і розвиваються у дітей за допомогою різних видів мистецької діяльності, є інструментом творення дитини як особистості та збереження її унікальності [35, с. 3].

Дитина може елементарно використовувати мистецькі навички не лише у контексті освітніх завдань, але й у повсякденних життєвих ситуаціях, виявляючи творчий підхід до вирішення завдань та виражаючи себе через власні творчі вирази. Це також сприяє розвитку особистості та сприйняттю навколишнього світу через призму мистецтва.

Реалізуючи освітній напрям «Дитина у світі мистецтва», формуючи мистецько-творчу компетентність дитини старшого дошкільного віку, ми можемо констатувати, що сутність зображувальної компетентності полягає у:

- виявленні інтересу до різних видів візуального мистецтва (декоративно-ужиткового, живопису, графіки, скульптури, архітектури, дизайну);
- відображенні в образотворчій діяльності (малюванні, ліпленні, аплікації, конструюванні) власних життєвих вражень, почуттів;
- володінні технічними прийомами роботи з різними матеріалами, елементарною художньою майстерністю;
- створенні образу різними засобами і техніками, творчому застосовуванні виражальних можливостей лінії, кольору, композиції, ритму для реалізації свого задуму;
- застосуванні дизайнерських умінь у грі та побуті;
- вмінні фантазувати, експериментувати (змішуючи кольори, вигадуючи оригінальну композицію, змінюючи і створюючи нові форми) [5].

Зображувальна компетентність є важливим елементом розвитку дитини, оскільки вона допомагає їй ефективно виражати свої думки та почуття, розвивати творчість та сприйняття навколишнього світу. Цей процес також сприяє соціальній взаємодії та розвитку спільних навичок у групі [36, с. 5].

Структура зображувальної компетентності дошкільника включає різні аспекти, що визначають його здатність виражати себе через малюнки та інші візуальні форми, деталізується в таких структурних компонентах:

- *мотиваційно-ціннісний* (емоційно-ціннісне ставлення дитини до світу мистецтва);

- *когнітивний* (сформованість знань у царині мистецтв);
- *діяльнісний* (навички в різних видах мистецької діяльності).

Така структура зображувальної компетентності акцентує увагу на особистісному, ціннісному, інформаційному й діяльнісному вимірах мистецької освіти.

Розглянемо кожний структурний компонент більш детально.

Мотиваційно-ціннісний структурний компонент зображувальної компетентності дошкільника визначається сукупністю мотивів, цінностей та переконань, що впливають на його творчий підхід до зображувальної діяльності.

Основними аспектами цього компонента є особисті мотивації, внутрішнє задоволення, самовизначення через малюнок, соціальна мотивація, ціннісні орієнтації, зв'язок з навколишнім світом.

Дошкільники можуть мати різні особисті мотивації для зображувальної діяльності, такі як бажання виразити свої емоції, ідеї, творчість, розвивати свої навички. Мотивації можуть бути індивідуальними і з часом змінюватися.

Зображувальна діяльність дозволяє дітям виразити свою унікальну особистість, задовольняючи індивідуальні емоційні потреби, такі як вираження радості, смутку, страху чи любові, що є важливими аспектами особистісного розвитку. Для того, щоб висловити свої почуття та ідеї, вони можуть використовувати різноманітні кольори, форми та композицію. Наприклад, якщо він (дошкільник) щасливий, його малюнок може бути яскравим та барвистим.

Малюнок дозволяє дитині виразити свої особисті почуття та емоції без слів. Це особливо важливо, оскільки діти часто ще не можуть повністю і чітко висловити свої емоції словами.

Робота з різноманітними матеріалами і кольорами допомагає дітям усвідомлювати красу та гармонію. Вони вчаться розрізняти і виразити свої естетичні уподобання. Процес вибору і комбінування кольорів та форм також сприяє розвитку творчого смаку у дітей.

Дошкільники можуть виявляти мотивацію для зображувальної діяльності через бажання вивчати навколишній світ, спостерігати за природою, розвивати свої здібності розуміння та сприйняття оточуючого середовища.

Зображення може бути інструментом для соціальної взаємодії, і тут мотивація виникає з бажання взаємодіяти з іншими дітьми, вихователями чи батьками.

Малювання може слугувати як засіб спілкування та обміну інформацією між дітьми. Така робота у групі сприяє розвитку соціальних навичок, таких як співпраця, обмін ідеями та розуміння поглядів інших.

Діти беруть участь у спільному створенні малюнків або історій, що підтримує їхній соціальний розвиток. Це також сприяє взаєморозумінню та відчуттю приналежності до групи.

Соціальна мотивація впливає на те, як дитина сприймає та взаємодіє зі світом через свої творчі вирази. Таке соціальне середовище може надихати та підтримувати дітей в їхньому творчому розвитку, а також сприяти формуванню позитивного ставлення до зображувальної діяльності.

Діти отримують задоволення від процесу створення чогось нового. Зображувальна діяльність надає їм можливість розкрити свою творчість та уяву, що може призводити до глибокого задоволення від власних досягнень. Розвивальні ігри, пов'язані із зображенням, також можуть бути чудовим інструментом мотивації. Забезпечення можливостей для творчого самовираження під час гри дозволяє дитині отримувати задоволення від процесу. Важливо, щоб дитина пов'язувала творчість з приємними емоціями, щоб вона мала бажання виражати себе через мистецтво.

Часто діти можуть відчувати бажання дивувати батьків, вихователів та інших дітей своїми малюнками. Тому схвалення, заохочення, визнання від оточуючих може бути дуже мотивуючим чинником для їхньої творчості. Коли діти створюють малюнок і отримують позитивний відгук чи підтримку від дорослих, це сприяє розвитку позитивного сприйняття власних здібностей.

У дитини з'являється впевненість у тому, що вона може бути творцем і висловлювати себе через мистецтво, розвиваючи свій творчий потенціал, і розуміючи, що може виражати себе різними способами і необов'язково дотримуватися стандартів чи правильних відповідей.

Важливо розуміти, що помилки є невід'ємною частиною творчого процесу. І тому необхідно виховувати позитивне ставлення до помилок: розглядати їх як частину творчого процесу та можливість для удосконалення.

Заохочення самостійної оцінки своїх творінь допомагає дитині вчитися визначати власні сильні сторони та планувати подальший розвиток своїх навичок.

Збалансована мотиваційно-ціннісна система сприяє не лише розвитку зображувальної компетентності, а й загальному розвитку особистості дошкільника. Важливо враховувати індивідуальні особливості та потреби кожної дитини в організації занять з малювання та інших видів творчості.

Отже, мотиваційно-ціннісний компонент зображувальної компетентності дошкільника враховує внутрішні й зовнішні мотиви, цінності, творчий потенціал, емоційний фон та ігровий аспект, які разом формують особистісний підхід та бажання дитини виражати себе у мистецтві.

Когнітивний компонент структури зображувальної компетентності дошкільника визначається його здатністю розуміти, сприймати і виражати власні ідеї через мову малюнка та інших візуальних засобів. Основні аспекти цього компонента включають розуміння форм і кольорів, сприймання просторових відношень, розвиток моторики та координації рухів, сприйняття деталей та цілісного образу.

Діти старшого дошкільного віку вже знають різні геометричні форми, такі як круг, квадрат, трикутник, прямокутник та інші. Це формує їхню здатність розпізнавати та використовувати ці форми в своїх малюнках використовуючи їх як основу для зображення. Щоб створити нові образи, діти можуть експериментувати з формами, поєднуючи їх та змінюючи. Деякі дошкільники можуть намагатися створити об'ємні форми на площині,

спробувати відобразити тривимірні об'єкти через малюнок. Звичайно, що це важко, але такий процес вже є кроком уперед у розвитку їхньої спроможності уявляти та відтворювати об'єкти в просторі.

Старші дошкільники знайомі з основними кольорами: червоний, жовтий, синій та їх взаємодію. Розуміння, як кольори комбінуються та як вони впливають один на одного, використання різноманітних відтінків розвиває їхню здатність творити виразні та гармонійні композиції. Діти можуть експериментувати зі створенням своїх власних кольорових комбінацій. надавати своїм малюнкам розмаїття та глибини.

Кольори можуть впливати на настрій дитячого малюнка та вираження їхніх почуттів. Наприклад, використання яскравих кольорів може вказувати на радість, тоді як темні та приглушені кольори можуть створювати атмосферу суму.

Розуміння форм і кольорів є важливою частиною когнітивного розвитку, оскільки це допомагає дітям сприймати та розуміти світ навколо. З цими навичками вони можуть ефективніше та творчо виражати свої ідеї через зображувальні мистецтва.

Сприймання просторових відносин в контексті зображувальної компетентності дошкільників означає їхню здатність розуміти та відтворювати образи у просторі. Це включає у себе розташування об'єктів на площині (угорі, унизу, попереду, позаду, ліворуч, праворуч та інші); розмір та відстані між ними (зменшення розміру об'єктів, збільшення, експериментування з відстанню), а також розуміння елементів перспективи та глибини (відображення об'єктів так, щоб вони виглядали, ніби перебувають в глибині простору).

Старші дошкільники можуть створювати малюнки, в яких розміщують об'єкти у певний спосіб, щоб розповісти історію чи передати певну атмосферу. Зображення може допомагати дітям передати відстань та місце у просторі, що сприяє їхньому розвитку просторового мислення.

Когнітивний компонент також пов'язаний з розвитком моторики. Дошкільники вдосконалюють здатність утримувати олівець чи пензель, контролювати рухи та передавати власні ідеї на папері.

Діти вчаться співпрацювати рухами обох рук для створення образів. Наприклад, одна рука може утримувати аркуш паперу, а інша – протягувати нитку через складений навпіл аркуш, створюючи зовсім нове зображення (техніка – ниткографія). Це розвиває координацію між руками.

Також дошкільники можуть експериментувати з різними поверхнями та матеріалами для малювання, такими як дошки, папір, картон; з різними техніками малювання, такими як точковий малюнок, робота з контурами, штрихування тощо. Це допомагає їм розвивати відчуття координації та реагування на різні текстури та їхні навички контролю над інструментами та використанням різних рухів.

Розвиток цих навичок створює підґрунття для подальших творчих виражень та глибокого сприйняття образного світу.

Сприйняття деталей та цілісного образу в контексті зображувальної компетентності дошкільників включає в себе їхню здатність розрізнити та розуміти окремі елементи малюнка, а також бачити загальний образ чи сцену в цілому. Діти можуть звертати увагу на деталі навколишнього світу та використовувати їх у своїх малюнках для створення більш реалістичних та докладних образів.

Дитина вчиться збирати окремі деталі в один цілісний образ. Наприклад, якщо вона малює ліс, то звертає увагу на співвідношення дерев, кущів, квітів, трави та неба.

У своїх роботах дошкільники можуть використовувати деталі, такі як вирази обличчя, міміка чи особливості кольору, щоб виразити емоційний стан свого образу. Зображення деталей, що виражають емоції, допомагає дітям створювати малюнки, які не лише відображають предмети чи сцени, але й мають емоційне забарвлення. Наприклад, дитина може додати смайлик чи залишити елементи обличчя виразними, щоб передати радість чи сум.

Діти старшого дошкільного віку можуть використовувати власні спостереження та досвід для формування образів. Наприклад, якщо малюки бачили весняні квіти в парку, то вони можуть намагатися передати це в своєму малюнку.

У старших дошкільників розвиваються уміння виражати свої власні враження через деталі своїх малюнків, роблячи їх особистими та унікальними.

Сприйняття деталей та цілісного образу розвивається разом з уявою та творчістю дитини. Ці навички допомагають не лише в створенні художніх творів, але й у розвитку аналітичного та сприймального мислення. Крім того, це є важливим елементом самовираження та комунікації для дитини через зображення.

Ці аспекти когнітивного компоненту зображувальної компетентності дошкільника взаємодіють із соціальними, емоційними та ціннісними аспектами, формуючи комплексну структуру творчості та розвитку. Зображення для дітей стає не лише творчою діяльністю, а й засобом вивчення світу навколо.

Діяльнісний компонент зображувальної компетентності дошкільника включає в себе активний та практичний аспект їхньої творчої діяльності у сфері зображення та малювання. Цей компонент визначає, як дитина взаємодіє з мистецтвом, як вона використовує різноманітні матеріали та інструменти, як реалізовує свої ідеї через художній процес. Розглянемо деякі аспекти цього компонента.

Творчий процес у контексті зображувальної компетентності дошкільників є ключовим компонентом, який визначає їхню здатність самостійно та активно виражати свої ідеї та уявлення через малювання.

Старші дошкільники виявляють ініціативу в обиранні тем для своїх малюнків. Вони можуть вибирати об'єкти чи сцени, які їх цікавлять або є важливими для них, придумувати власні ідеї та концепції для малюнка, експериментуючи з різними образами та конструкціями.

Створюючи свої власні шедеври, діти використовують різні матеріали та техніки малювання, експериментуючи з їхніми характеристиками. Наприклад, вони можуть випробовувати, як фарби змішуються чи які ефекти можна досягти за допомогою різних інструментів.

Використання нестандартних матеріалів та інструментів у зображувальній компетентності дошкільників є важливим аспектом творчого процесу. Цей пункт включає в себе розуміння та експериментування з різними матеріалами для малювання, а також вміння вибирати інструменти відповідно до своїх творчих ідей, Діти можуть використовувати кілька матеріалів або інструментів одночасно, наприклад, олівці та акварель, для досягнення різноманітних ефектів та стилів.

Але кожен дошкільник може розвивати власний стиль через вибір конкретних матеріалів, кольорів та технік, які йому найбільше до вподоби.

Взаємодія з іншими у контексті зображувальної компетентності дошкільників підкреслює важливість спілкування та співпраці під час творчого процесу малювання. Цей аспект допомагає дітям розвивати навички співпраці, обмінюватися ідеями, вчитися взаємодіяти та вирішувати проблеми в групі.

Всі ці аспекти діяльнісного компоненту взаємодіють і сприяють розвитку творчих здібностей та художньої компетентності у дошкільників.

Діяльнісний компонент важливий для зображувальної компетентності дошкільників, оскільки він не лише сприяє розвитку художніх навичок, але й формує особистісні якості, такі як творчість, самовираження та самооцінка. Цей процес дозволяє дітям виявляти свою унікальність та виражати себе через творчість.

Отже, всі вище зазначені компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний) повною мірою відображають структуру зображувальної компетентності та дозволяють стверджувати, що вона є складною системою.

1.3. Характеристика нетрадиційних технік малювання і методика їх використання в процесі формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Пріоритетними напрямками роботи щодо формування зображувальної компетентності дитини є оновлення змісту освітньо-виховного процесу, що виявляється у створенні належних умов забезпечення розвивального середовища, своєчасному розкритті природних задатків, нахилів і здібностей дитини, інтеграції родинного та суспільного виховання, формуванні готовності вихователя до інноваційної діяльності.

Ці завдання вимагають від вихователів переорієнтуватись у виборі методів організації занять з різних видів діяльності дітей: перейти від репродуктивних методів до продуктивних (творчих, дослідницьких).

Зокрема, у зображувальній діяльності перед вихователями постає завдання: як розвинути, зацікавити малюка, навчити його через різні види цієї діяльності відтворювати навколишній світ.

Не володіючи достатньою мірою навичками читання, письма, усного мовлення, малі діти, як правило, віддають перевагу художнім засобам самовираження. Вони є для них водночас і засобами адаптації до зовнішнього світу, і засобами спілкування з довкіллям.

Залучаючи старших дошкільників до художньо-практичної діяльності, педагог реалізує не тільки завдання художнього виховання, а й більш глобальні – розвиває інтелектуально-творчий потенціал дітей.

Для формування зображувальної компетентності використовують різноманітні техніки як традиційні, звичайні та доступні дітям, так і нові (незвичайні, нетрадиційні), які потрібно відкривати, знайомити дітей з ними.

Цілий ряд науковців, педагогів-практиків (О. Джафарова, В. Рагозіна, І. Скоромовська, Н. Чен, Л. Шульга та інші) займаються вивченням цього питання. Основним аспектом, який ми досліджуємо у роботі, є використання нетрадиційних технік малювання. Визначаючи різницю між традиційними і

нетрадиційними прийомами зображувальної діяльності, можемо наголосити на значенні слів «традиція», «традиційність» та «нетрадиційність».

Традиція – те, що існувало в минулому та передається з покоління в покоління протягом певного тривалого часу, саме традиційні, притаманними певному народові, художні техніки, які виправдали себе у використанні у процесі навчання та на основі вдалого використання, впроваджені до змісту сучасних освітніх програм [41, с. 6].

Нетрадиційні – це художньо новітні техніки, відомі і маловідомі, які не набули масового вжитку в практиці, використання яких може давати нетрадиційно цікаві, несподівані результати зображення певних образів, і також впливати на розвиток дитячої образотворчості [41, с. 7].

Нетрадиційність надає можливість дитині розкрити в собі митця, свою індивідуальність, відійти від стереотипного, традиційного.

Інноваційні, нестандартні методи організації захоплюють, дивують дітей і тому прагнення займатися образотворчою діяльністю підвищується. Помітно, що нові техніки набувають дедалі більшого поширення у практиці формування зображувальної компетентності дітей у сучасних дошкільних закладах.

Ось чому техніки, які ще 5-6 років тому були виключно «нетрадиційними», сьогодні активно впроваджуються в практику, тож можна вважати, що слово «нетрадиційні» поступово втратить свої значення.

Кількість матеріалів, що використовуються, збільшилася, а якість дозволяє застосовувати їх в іграх з найменшими дітьми, оскільки вони є абсолютно безпечними.

Цікавим і ефективним є поєднання різних матеріалів для малювання в одній роботі, наприклад, традиційного застосування акварельних, гуашевих фарб, олівців з іншими художніми (клеєм, тушшю, восковими олівцями) матеріалами та цілком доступними матеріалами, які рідко використовуються на заняттях – сіль, мило, крохмаль та ін.

Що стосується нових інструментів, які використовують для малювання, то їх різноманіття безмежне – це й природні матеріали (овочі та фрукти, листя, квіти, мушлі та ін.), різні види паперу та картону, якими можна малювати (зім'ятий, гофрований, скручений, краєчком чи жмутом та ін.), тканини (мереживо, мішковина та ін.) і нитки; малювання гумкою, поролоном, зім'ятим целофаном, формами для печива, пластиліном і навіть піском та ін.

У своїй роботі ми розглянемо деякі із нових технік у малюванні, які використовують педагоги у закладах дошкільної освіти та які, на нашу думку, мають вплив на формування зображувальної компетентності дошкільника.

Малювання вважається найпершим, фундаментальним видом образотворчої діяльності з яким знайомиться дитина і також цей вид діяльності гарно взаємодіє та поєднується з іншими видами образотворчої діяльності, а саме такими як : музика, аплікація, ліплення, конструювання. Таке поєднання сприяє, спонукає самостійному опануванню всіх способів зображення, тому саме малювання і стає засобом, певним джерелом пізнання дійсності, розвитку особистісних якостей дітей дошкільного віку, сприяє інтелектуальному, емоційному, духовному розвитку, формуванню творчих здібностей, критичного мислення, інтересів і почуттів дітей, допитливості та пізнавальної мотивації, розвитку уяви і творчої активності [31, с. 9-10].

Нетрадиційна техніка малювання має безліч варіантів для кожного вікового періоду дітей. Діти старшого дошкільного віку використовують такі техніки як: відбиття листям, малювання жорстким напівсухим пензлем, зубною щіткою, восковою крейдою чи свічкою, малювання з використанням шаблонів та трафаретів, набризк звичайний, монотипію предметну та пейзажну, живопис із розлитих фарб, опановують різні способи ґрунтування поверхні (пензликом, губкою), малюють за ескізом вихователя і також використовують всі техніки, які використовували у віці 3-4 років [15, с. 25]. Це такі техніки як: малювання пальчиками, долонями, ватними дисками, паличками, штампування печатками з овочей, тичкування, малювання по

вологодому паперу, використання пінопласту, поролону, пакету та техніку кляксографії [14, с. 98-99].

З 5-6 років – крім уже відомих дітям технік використовуються нові – кольоровий граттаж, «ебру», малювання на яєчній шкарлупі, ниткографія, малювання свічкою з пропискою аквареллю, гуашшю, малювання мильними бульбашками, тіньове малювання, малювання льодом тощо [38, с. 43-46] .

Техніка малювання пальчиками та долоньками дітям дуже подобається. Саме у цій техніці діти мають ознайомитись з фарбами, кольорами, властивостями, тактильно відчують кожен свій рух і таким чином удосконалюють та розвивають свої вміння та творчість. Діти у захваті від того, що можуть створювати щось гарне, а головне – самостійно [40, с. 27-29].

Штампографія у роботі з дітьми – цікавий та незвичайний процес для дошкільнят. Ця техніка малювання, що виконується за допомогою відбитків штампа – рельєфний малюнок, нанесений на основу різних овочів, наприклад: картоплю, моркву, буряк, допомагає створити справжні живописні шедеври [54, с. 17-19].

Дуже подобається дітям створювати малюнки за допомогою відбитків листочків з рослин. Листочки можна повністю занурювати у фарбу або обережно наносити її пензлем з одного боку, і потім прикладати до аркушу, створювати певні композиції [50, с. 7].

Цікавим, незвичайним, але доступним для дошкільників є малювання на вологодому папері. Діти змочують аркуш паперу і малюють крейдою, яку можна розтирати та розтушовувати за допомогою ватної палички. В результаті крейда залишає сліди схожі на фарбу [38, с. 48], [55, с.16-19].

Оригінальною технікою, для дітей, є малювання на зім'ятому папері. Малювати нескладно – потрібно спочатку пожмакати папір, розгладити і наносити фарбу. В результаті виходить малюнок схожий на мозаїку. На згинах фарба темніша, тому здається що це лінія [38, с. 50].

Малювання поролоновою губкою – захоплюючий процес, а головне не складний. Для успішного малювання потрібно нанести на губку фарбу та творити [28, с. 41].

Надзвичайно цікавими, популярними та простими вважаються акватипія і монотипія. Кінцевий результат обох технік є відбиток. Різниця між акватипією і монотипією полягає у тому, що акватипія – це створення малюнків водяними фарбами такими як акварель і гуаш [39, с. 14].

Монотипія – техніка друкування, в результаті якого виходить лише один відбиток, малюнок. Для отримання гарного результату потрібно набирати небагато фарби, накладати не на весь мазок, щоб не розмазувалось і виходило чітко. Коли малюнок ще не висох, накладається зволожений папір, розгладжуємо і повільно знімаємо.

Ще одним різновидом монотипії є її копія – дзеркальна монотипія. Для того, щоб отримати цей тип монотипії потрібно скласти навпіл аркуш паперу, намалювати на одній частині половинку зображення, скласти і притиснути і обережно розкрити. Як результат виходить цілий предмет або два однакових предмета [40, с. 39].

Наступна, не менш цікава техніка, — малювання піском. Малювати можна багатьма способами: пальцями, долоньками, кулачками, обома руками виконувати симетричні та асиметричні рухи, малювання за допомогою насипання з кулачка піску та за допомогою певних приладів.

Зараз популярним та актуальним є малювання на світлому фоні. Така техніка як аерографія - корисна та цікава для кожного дошкільника. Під час творчого процесу дитина не може сліпо копіювати зразок дорослого, тому імпровізує та творить. Робота виконується спеціальним інструментом – соломкою для коктейлю, за допомогою якої струменем повітря дитина видуває кляксу, направляє її, з'єднує різні плями за розміром і кольором. Коли клякси готові, за задумом дитини, вона може ще домалювати фарбами і пензликом. Ця техніка може бути колективною [9, с. 39-41].

Одним із підтипів аерографії є бульбашкографія – малювання великими бульбашками та піною від мильної води з певним кольором. Для цієї роботи потрібна теж соломинка: потрібно подути у соломинку до утворення шапочки з бульбашок, піднести до них аркуш паперу і акуратно доторкнутися. У результаті отримуємо відбитки, які можуть слугувати і як самостійний малюнок, і як фон, тло для подальшого малювання [9, с. 19-21].

Наступна, не менш захоплююча техніка – це малювання нитками. Методика малювання дуже проста: аркуш паперу розміру А4 потрібно зігнути на дві рівні частини або по довжині, або по ширині. Далі, дитина, за допомогою дорослого, занурює нитку у фарбу, обережно викладає на одну із зігнутих сторін аркушу, у вигляді мимовільних петель, кінець нитки дитина залишає у руці. Накриваємо іншою частиною аркуша та притискаємо рукою, після чого починаємо тягнути нитку, кінчик якої залишили. Далі починається найцікавіше: в отриманому силуеті, фігурі дитина повинна розгледіти певний образ та доповнити його іншими зображальними засобами – фломастерами, фарбою та пензлем [11, с. 22-24].

Оригінальним, специфічним для дітей є графічне малювання паличкою, яке називається граттаж. Для цього малювання потрібно не так багато матеріалу, а саме: заздалегідь підготовлене тло, паличка і фантазія. Тло готується дорослим. Для цього потрібно: білий або розфарбований у різноманітні теплі або холодні кольори аркуш паперу А-4, який потрібно натерти воском та зафарбувати тушшю або чорною гуашшю. Коли аркуш повністю висихає можна починати творити [14, с. 21].

Складною, але не менш привабливою є техніка пуантилізм. Суть цієї техніки у тому, щоб лише крапками різних розмірів, створювати певний малюнок. Малюнок виходить незвичайним та досить цікавим, адже гарно роздивитись та побачити певний образ можна тільки з відстані. Цяточки можна ставити фломастерами, олівцями або фарбами. Цікаво буде не тільки створювати але і зафарбовувати картинки [53, с. 12-13].

Наступна, не менш цікаве та нове для дітей – тіньове малювання. Ця техніка використовується лише із старшими дошкільниками. Для малювання потрібно лише: постійне джерело світла (лампа), папір, засоби малювання та предмети, тіні яких бажаємо обмалювати. Аркуш паперу розміщуємо на столі, під лампою, викладаємо предмети між лампою і папером та роздивляємось уважно тіні, перед тим, як почнемо окреслювати. Наступний крок – обережно обвести тінь предмету так, щоб не зсунути предмет та аркуш. Для цього дитині потрібно задіяти посидючість та обережність у рухах, що загартовує координацію та розвиває певні риси характеру. Коли тінь обведена повністю, можна домалювати до тіні певні деталі, пофантазувати [51, с. 5-8]. Цю техніку ми також використовуємо для малювання влітку на майданчику, коли діти обмальовують свої тіні на асфальті і створюють цікаві картини великого розміру крейдою різних кольорів.

Ще одна цікава і досить своєрідна техніка, яка використовується як малювання на свіжому повітрі, – це малювання колесами. Залишки фарб робризкуємо невеличкими плямами на доріжках, на асфальтовій поверхні майданчиків, а потім діти за допомогою невеликих автомобільних колес, іграшкових колісниць, коліщаток від машинок, конструкторів розкатують цю фарбу по поверхні. Виходить дуже гарно. Можна сказати, що це своєрідний внесок дошкільнят у створення власного дизайну своїх майданчиків.

Кожна з цих технік сприяє розвитку творчих навичок та зображувальної компетентності у дітей, дозволяючи їм експериментувати та виражати свою індивідуальність через мистецтво.

Отже, не дивлячись на незвичайність та новизну технік, кожен можна підлаштувати під вік дітей. Тому можна стверджувати, що нетрадиційні техніки доступні і прості у застосуванні на практиці, дають можливість швидкого засвоєння та отримання позитивних результатів, що спонукає дітей до творчого розвитку, викликає ще більшу зацікавленість та радість від успіхів, адже нетрадиційні техніки – це завжди успіх та позитивний результат.

Висновки до першого розділу

Багато вчених, науковців, педагогів-практиків, серед яких можна відмітити А. Богуш, Н. Горошко, О. Дронову, О. Половіну, Т. Поніманську, Л. Сірченко, Г. Сухорукову, О. Терещенко, А. Федорович та інших, приділили свою увагу вивченню питання формування мистецько-творчої компетентності у дітей дошкільного віку, невід'ємною складовою якої є зображувальна компетентність дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, переконує нас у посиленій увазі до проблеми формування зображувальної компетентності дітей дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання. О. Джафарова, О. Половіна, В. Рагозіна, І. Скоморовська, Н. Чен, Л. Шульга у своїх напрацюваннях велику увагу приділяють саме цій проблемі, тобто використанню інноваційних, нетрадиційних технік малювання.

Але, не дивлячись на пошуки педагогів, науковців, питання використання нестандартних технік у формуванні зображувальної компетентності дітей дошкільного віку, розроблене ще не належному рівні.

Ми розглядаємо зображувальну компетентність дітей старшого дошкільного віку як здатність дитини створювати художні зображення, використовуючи різні техніки та матеріали, а також розуміти і оцінювати мистецькі твори, вільно висловлюючи свої думки, почуття та уявлення, використовувати мистецьку діяльність як засіб самовираження і розвитку особистісних якостей.

Структура зображувальної компетентності дошкільника включає наступні компоненти: мотиваційно-ціннісний (емоційно-ціннісне ставлення дитини до світу мистецтва); когнітивний (сформованість знань у царині мистецтв); діяльнісний (навички в різних видах мистецької діяльності).

У першому розділі ми охарактеризували нетрадиційні техніки малювання та методика їх використання, серед яких малювання пальцями, техніка крапкування (пуантілізм), малювання восковими олівцями, використання текстурних матеріалів (губки, штампи, трафарети), змішування

фарб на склі, малювання соломкою чи нитками, техніка монотипії, малювання піском або манкою, техніка «відбитків» (відбитки листя, овочів, тканин).

Таким чином, дослідження та впровадження нетрадиційних технік малювання є важливим напрямом у педагогічній практиці для успішного розвитку дитини.

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ

2.1. Вивчення рівнів сформованості зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку

Вивчення рівнів сформованості зображувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку є важливою задачею для розуміння їхнього розвитку та сприйняття світу через мистецтво. Воно вимагає комплексного підходу та використання різних методів та інструментів дослідження.

Зазвичай це дослідження базується на спостереженнях, результатах бесід, оцінках робіт дітей, анкетах для вихователів та батьків, а також вивченні педагогічних документів.

Беручи до уваги проведеній теоретичний аналіз проблеми та практичну оцінку сформованості зображувальної компетентності дітей дошкільного віку, було розроблено методичку констатувального етапу дослідження. Його метою було визначення рівня сформованості зображувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобом використання нетрадиційних технік малювання.

Констатувальний етап експерименту включав виконання наступних завдань:

- визначення критеріїв та показників сформованості зображувальної компетентності;
- розробка комплексної методички дослідження, відповідно до предмета дослідження;
- опис рівнів сформованості зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку;

- вивчення ролі педагогів і батьків у формуванні зображувальної компетентності дітей засобом використання нетрадиційних технік малювання.

Експеримент проводився на базі Роменського закладу дошкільної освіти № 9 «Фіалка». Робота проводилась з дітьми старшої групи «Веселка» у кількості 22 дитини, яка була визначена як експериментальна група. Контрольною групою стала інша старша група закладу «Сонечко», яка також налічувала 18 дітей. До експерименту також було залучено 10 вихователів дошкільного закладу та 22 дорослих члени родин досліджуваних дітей.

Відповідно до поставлених завдань, методика констатувального експерименту була реалізована у трьох напрямках:

- експериментальна робота з дітьми шостого року життя;
- експериментальна робота з вихователями закладу дошкільної освіти;
- експериментальна робота з батьками вихованців.

На основі проаналізованих наукових концепцій дослідників, науковців, педагогів-практиків щодо сутності рівнів сформованості зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку було виявлено, що основними компонентами є мотиваційно-ціннісний, когнітивний і діяльнісний.

Згідно з чинними програмами дошкільної освіти, зокрема програмами «Українське дошкілля», «Дитина», «Впевнений старт», нами були виділені критерії, які є суголосними компонентам, та показники рівнів сформованості зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Усі ці критерії разом із відповідним діагностичним інструментарієм узагальнено і представлено у таблиці 2.1.

Відповідно до цих критеріїв і показників зображувальної компетентності шестирічних дошкільників було здійснено роботу, пов'язану з доббором методів діагностики, модифікацією їх змісту та встановленням взаємозв'язків між ними у комплексній методиці дослідження рівнів сформованості зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Таблиця 2.1

*Критерії, показники та методи діагностики рівнів сформованості
зображувальної компетентності*

Критерії	Показники	Методи діагностики
Мотиваційно-ціннісний	ініціатива та бажання малювати; емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва; позитивне ставлення до власної роботи; пояснення та обґрунтування створених художніх образів.	Спостереження за зображувальною діяльністю дітей, бесіда, аналіз малюнків, методика «Мій улюблений малюнок»
Когнітивний	знання про різні види та техніки малювання; обізнаність у виборі матеріалів та їх застосуванні; розуміння художніх понять (колір, форма, композиція тощо)	Тестування на знання матеріалів та технік, вправи на впізнавання художніх елементів у творах мистецтва Дидактичні ігри, тестування «Вгадай, який це стиль»
Діяльнісний	здатність дитини використовувати різні матеріали та інструменти; уміння комбінувати техніки малювання; здатність дотримуватись пропорцій, володіння лінією та формою; прагнення вдосконалювати художній образ, самостійне виконання завдань	Практичне завдання на виконання малюнка за зразком та за власним задумом Методика «Нетрадиційне зображення», вправи на фантазування («Домалюй сюжет», «Придумай образ»)

Для кількісної оцінки результатів дослідження нами були визначені рівні зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку: високий, середній, низький.

Високий рівень мають діти, які використовують унікальні та нестандартні техніки малювання (наприклад, малювання піском, пальчикові

фарби, монотипія), створюють оригінальні та новаторські образи, здатні до експериментування з різними матеріалами та техніками. Вони використовують широкий спектр кольорів для створення гармонійних композицій, уміють підбирати та комбінувати кольори для досягнення бажаного ефекту, через кольорову палітру передають свій настрій та емоції.

У їх роботах спостерігається висока точність та акуратність, вони здатні детально опрацювати зображення, передаючи навіть дрібні деталі.

Діти демонструють стійкий інтерес до мистецької діяльності. Володіють достатнім обсягом знань у галузі мистецтва, активно застосовують творчий підхід і нестандартні рішення, мають високий рівень сформованих навичок у різних видах зображувальної діяльності. Діти уміють створювати складні та багатошарові композиції, виражати складні ідеї та сюжети через малюнки, використовувати символи та метафори у зображеннях. Дошкільники знають і застосовують основи композиції та перспективи: гармонійне розміщення елементів на площині та відчуття балансу та пропорцій у роботах.

Середній рівень. Діти здатні використовувати деякі нетрадиційні техніки малювання (наприклад, малювання губкою, малювання за допомогою предметів), створювати цікаві, але не завжди оригінальні образи, частково експериментують з різними матеріалами та техніками. Використовуючи основні кольори, іноді виявляють спроби змішування кольорів. У кольорових композиціях є певне почуття гармонії, але передати настрої через колір не завжди вдало вдається.

Діти мають загальні знання про мистецтво і демонструють зацікавленість до зображувальної діяльності, але їхня творчість частково залежить від зовнішнього стимулювання. Виконання робіт у різних техніках потребує допомоги педагога. Навички в малюванні розвинені на достатньому рівні, але потребують вдосконалення.

Діти з середнім рівнем хоча і володіють деякими зображувальними техніками, але припускаються помилок.

При цьому відмічається відносна точність та акуратність в роботах, спрощене зображення деталей. Діти уміють створювати прості композиції, відображати базові ідеї та сюжети через малюнки, але у них обмежене використання символів та метафор, розміщують елементи на площині з деякими помилками.

Дошкільник з середнім рівнем використовує різні техніки для вираження загальних переживань і передає основні емоції через зображення у простих історіях. Що стосується самостійності та впевненості, малята виконують свої роботи з невеликою допомогою вихователя. Вони здатні до незначної самокорекції і часткової самостійності при виборі технік та матеріалів.

Хоча діти з середнім рівнем зображувальної компетентності демонструють здатність використовувати нетрадиційні техніки малювання для створення цікавих, але не завжди оригінальних і глибоких творів, вони мають потенціал для подальшого розвитку своїх навичок і творчих здібностей.

Низький рівень. Діти знають про різні художні техніки, але не розуміють їх використання, тому віддають перевагу олівцям. При зображенні вони створюють прості, часто стереотипні образи, у них відсутнє бажання експериментувати з різними техніками та матеріалами. З колірним багатством у них також виникають проблеми: використовують обмежену палітру кольорів, не можуть гармонійно поєднувати кольори, недостають навичок передачі настрою та емоцій через колір.

Діти проявляють мінімальний інтерес до мистецької діяльності, переважно діють за зразком. Їх знання про мистецтво обмежені, мотивація до творчості слабка. Навички роботи з матеріалами розвинені недостатньо, виконання завдань часто ускладнене.

Діти часто вимагають присутності дорослих поруч, просять їх обирати для них теми та художні техніки, а також допомагати практично. Вони мають обмежений доступ до зображувальних матеріалів вдома, і при виникненні труднощів припиняють діяльність або намагаються її уникати.

Ці дошкільнята не розуміють, як саме поліпшити власні навички і навіщо, та більш налаштовані на невдачу, ніж на позитивний результат. Вони мають слабкі художні вміння, виникають труднощі у створенні цілісних композицій, деталі зображують спрощено та схематично.

Щодо до самостійності, то у дітей відсутня самокорекція, спостерігається невпевненість при виборі технік та матеріалів для роботи, також вони недостатньо розуміють композицію та перспективи, у них виникають труднощі з розміщенням елементів на площині. Дуже пасивні у творчих процесах.

Для визначення рівнів сформованості мотиваційно-ціннісного критерію у дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі нами були використані метод спостереження за дітьми під час виконання творчих завдань та діагностичні методики, такі як анкетування дітей та вихователів, тестування батьків, індивідуальні бесіди з дітьми, аналіз дитячих робіт.

Першим кроком дослідження стало проведення бесід з дітьми (Додаток А, Б), яка дозволила визначити їх інтерес до малювання. Вона проводилася у вільний від занять час у сприятливій, невимушеній атмосфері діалогу рівного партнерського спілкування. Отримані результати показали, що 10% досліджуваних з ЕГ, 15% з КГ дітей виявляють стійкий інтерес до малювання, супроводжуючи його різними позитивними емоціями, такими як радість, здивування, заспокоєння. У 45% досліджуваних з ЕГ, 45% з КГ дітей мають інтерес до малювання середній, вони потребують додаткового стимулювання. 45 % досліджуваних з ЕГ, 40% з КГ дітей демонструють низький рівень зацікавленості, що виявляється у байдужості до зображувальної діяльності.

Наступним кроком було проведення опитування, в ході якого виявлено, що процесу малювання на аркуші паперу віддають перевагу 60% досліджуваних з ЕГ та КГ дітей, малюванню кольоровою крейдою на асфальті 16% досліджуваних з ЕГ, 14 % з КГ , а паличкою або пальцем на мокрій землі та піску – 10% досліджуваних з ЕГ та КГ дітей. Здебільшого діти люблять малювати фарбами, кольоровими олівцями, фломастерами, кульковими

ручками. Деякі віддають перевагу малюванню листочками з дерев, долоньками, пальчиками, тичком, ватяними палочками 14 % досліджуваних з ЕГ, 16% з КГ.

Було виявлено, що 45% дітей обох груп мають вдома куточки для зображувальної діяльності, але малюють здебільшого або самі, або зі своїми сестричками і братиками.

У ході спостереження за дитячим малюванням було виявлено, що малюнки хлопчиків і дівчат відрізняються характером за багатьма факторами. Хлопчики зображають, здебільшого, роботів, техніку, автомобілі, героїв з комп'ютерних ігор, супергероїв з фантастичними бластерами, багатопверхові будинки. Дівчата зображають принцес, казкові будинки, одяг, тістечка, квіти, сім'ю, маму, тварин, веселку, сердечка. У хлопчиків рухи більш різкі, вони не дуже замислюються над вибором кольорів. Дівчата - зосереджені, старанні, виводять кожну деталь, всіляко прикрашають свої роботи.

Але у групі є декілька дітей, чий малюнок відрізняється від інших. Так Тимофій К., Коля Л. і дівчинка Женья Н. майже завжди поєднували свої малюнки (хтось малював, хтось замальовував, але останнє слово було за Женею Н. – вона прикрашала малюнок). Їм пропонували аркуш А-3, щоб було зручніше. Аліса Н. дуже любить малювати автомобілі, але фарбувала їх завжди у яскравий колір. А от Міша М. дуже часто брав у куточку ізодіяльності аркуш із зошита у клітинку і розмальовував їх різними кольорами, створюючи чудернацькі геометричні візерунки.

Відомо, що вміння створювати кольори та відтінки є дуже важливим у творчому процесі дошкільників. Серед улюблених кольорів і відтінків 60% дітей в обох групах віддають перевагу теплим кольорам, таким як оранжевий, жовтий, рожевий, червоний та салатний. Такий же відсоток дітей вважають, що за допомогою кольору можна передати настрій, здоров'я, щастя та мрії.

Найпопулярнішими засобами для малювання дітей є олівці та фломастери, кольорові кулькові або гелеві ручки.

Узагальнені результати виконання дітьми завдання за мотиваційно-ціннісним критерієм подано в таблиці 2.2

Таблиця 2.2

Рівні сформованості зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку за мотиваційно-ціннісним критерієм (%)

Група	Рівні сформованості зображувальної компетентності (%)		
	високий	середній	низький
ЕГ	10	45	45
КГ	15	45	40

За результатами дослідження мотиваційно-ціннісного критерію встановлено перевагу середнього рівня в старших дошкільників дошкільників в обох групах дослідження.

Для визначення рівнів сформованості когнітивного критерію в дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі нами були проведені тестування на знання матеріалів та технік, вправи на впізнавання художніх елементів у творах мистецтва, дидактичні ігри, тестування «Вгадай, який це стиль», спостереження за діяльністю дітей.

На основі спостережень і виконання тестових завдань встановлено, що 20% досліджуваних з ЕГ та 30% з КГ дітей мають високий рівень знань про кольори, форми, композицію та основи технік малювання, вони легко пояснюють свої роботи й вибір матеріалів. 50% досліджуваних з ЕГ та 50% з КГ дітей володіють середнім рівнем знань і потребують допомоги у розумінні художніх понять та технік. У 30% досліджуваних з ЕГ та 20% з КГ дітей знання про образотворче мистецтво обмежені, вони мають труднощі в опануванні базових понять, таких як колір і форма.

Для визначення рівня знань дітей у галузі малювання нетрадиційними матеріалами було проведено індивідуальну бесіду у формі гри «Що предмет розкаже про себе?». У бесіді використовувалися різні матеріали, зокрема листя та гілочки різних порід дерев, пір'я, вода, пісок, штампи з пінопласту, овочі,

ватні палички, поролонова губка, зубна щітка, тичок, пластикові ложка та виделка, деталі лего, іграшкова машинка, поліетиленовий пакет, ковпачки від кулькових ручок.

Перед дітьми було поставлено завдання: уважно розглянути представлені матеріали, назвати та описати їх, а також, по можливості, продемонструвати техніку зображення окремих елементів. Ми зауважили, що під час проведення бесіди майже усі діти зацікавлено спостерігали за предметами, досліджували їх та називали, а також розповідали про їх використання в побуті. 60% дітей змогли назвати нетрадиційне призначення цих предметів (листя, ватні палички, тичок), а 40% продемонстрували процес малювання ними.

Наступний крок включав проведення заняття з образотворчого мистецтва, де діти використовували техніку кляксографії. Спочатку на аркушах А4 робили клякси різних розмірів, кольорів та кількості, роздмухували їх за допомогою коктейльних трубочок, розглядали і розмірковували, на що вони можуть бути схожі. Потім за допомогою ватних паличок, пензликів, фломастерів, штампів з коркових пробок, деталей лего або фарб перетворювали ці клякси на певні предмети та створювали композиції.

Всі малюнки ми розглядали колективно та індивідуально. Більшість дітей в обох групах проявили творчість, називаючи цікаві та неординарні предмети., у своїх роботах використали декілька нетрадиційних технік. Під час перетворення клякс на предмети частина дітей віддали перевагу ватним паличкам, що дозволяє стверджувати, що їм набагато більше подобається працювати з нетрадиційними матеріалами. Але деякий відсоток дітей продовжив свою роботу пензликами.

Кількісні результати виконання дітьми старшого дошкільного віку завдань за когнітивним критерієм подано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Рівні сформованості зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку за когнітивним критерієм (%)

Група	Рівні сформованості зображувальної компетентності (%)		
	високий	середній	низький
ЕГ	15	40	45
КГ	20	42	38

Для визначення рівнів сформованості діяльнісного критерію у дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі нами були проведені практичні завдання на виконання малюнка за зразком та за власним задумом, методика «Нетрадиційне зображення», вправи на фантазування («Домалою сюжет», «Придумай образ») та здійснено аналіз дитячих робіт.

Аналіз дитячих робіт і виконання творчих завдань засвідчив, що 15% досліджуваних з ЕГ та 25% з КГ дітей демонструють високий рівень навичок у зображувальній діяльності. Вони вміло комбінують техніки, проявляють самостійність, креативність і прагнення вдосконалювати художні образи. 40% досліджуваних з ЕГ та 45% з КГ дітей мають середній рівень сформованості навичок: вони діють за зразком, але при цьому прагнуть творчого самовираження. 45% досліджуваних з ЕГ та 30% з КГ дітей мають низький рівень навичок, що виявляється в труднощах у виконанні завдань і потребі в постійному керівництві з боку педагога.

Для виявлення початкових навичок дітей у змінюванні природи кольору на цьому віковому етапі було використано творче завдання «Вибух фарб» у техніці монотипія. Для цього завдання були використані ламіновані підкладки для малювання, аркуш паперу формату А4, гуашеві фарби, пензлик №4, ємність для води, вологі серветки, поролонова губка.

Завдання полягало в тому, щоб на підкладки нанести фарби основних кольорів у хаотичному порядку, після чого перенести фарби на зволожений поролоною губкою папір, розгладити руками по всій площині поверхні та повільно зняти аркуш, рухаючись до верхнього краю. Потім, розглянувши

малюнок зблизька та на відстані, дітям пропонувалося назвати утворені кольори та відтінки.

Результати показали, що всі діти (100%) виявили інтерес до експериментування з фарбами і емоційно реагували на отриманий результат. Після розглядання малюнка 45% досліджуваних з ЕГ та 30% з КГ дітей назвали всі основні кольори та похідні від них (салатовий, сірий, малиновий, лимонний, блакитний), 40% досліджуваних з ЕГ та 45% з КГ назвали лише основні кольори та декілька відтінків (оранжевий, рожевий, фіолетовий), а 40% досліджуваних з ЕГ та 45% з КГ проявляли невпевненість у називанні кольорів.

Для того, щоб виявити у дітей старшого дошкільного віку сформованість зображувальних умінь і навичок нами було проведено творче завдання.

Завдання. «Колосок» (малювання за українською народною казкою «Колосок»). Метою цього завдання було : виявити у дітей сформованість образотворчих умінь і навичок в процесі малювання нетрадиційними техніками і матеріалами. Дітей чекав сюрпризний момент з використанням ноутбука. Далі проводилася коротка бесіда про те, хто і як працює над створенням дитячих книг. Що спочатку автори пишуть тексти, а художники малюють ілюстрації. Потім пропонувалося підготувати обкладинку для книжки до казки «Колосок». Роботу було запропоновано дошкільникам виконати з використанням нетрадиційних технік малювання.

Більшість дітей самостійно вибрали сюжет для обкладинки казки; правильно передавали форму і розташування предметів, дотримуючись пропорції. Інші діти не змогли самостійно визначитися з задумом малюнка або просили педагога допомогти намалювати ескіз.

За результатами завдання отримали наступні показники. 45% досліджуваних з ЕГ та 30% з КГ знаходяться на низькому рівні; 40% досліджуваних з ЕГ та 45% з КГ знаходяться на середньому рівні; 15% досліджуваних з ЕГ та 25% з КГ знаходяться на високому рівні.

Для виявлення рівня розвитку уяви, творчих здібностей ми використали тест Є. Торренса методика «Домальовування фігур» (Додаток В).

Кожній дитині давали олівець і аркуш паперу, на якому були намальовані незакінчені фігури. Дитині пропонувалося домальовати їх, щоб вийшли закінчені картинки, причому створення кожного малюнка може проводитися як всередині контуру, так і за його межами. Час виконання малюнків не обмежується. Після виконання завдання дитина коментувала свої малюнки. Аналізуючи результати, ми оцінювали швидкість, гнучкість і оригінальність виконання. Результати були занесені до таблиць 2.4., 2.5 для ЕГ (Додаток Г).

Підсумовуючи відповіді дітей та визначивши показники швидкості, гнучкості та оригінальності виконання завдання, можемо зробити висновок, що більшість дітей (понад 40% обох груп) мають середній рівень розвитку уяви та творчих здібностей. Дітей з високим рівнем переважно менше (понад 30%). Низький рівень становить 30% в обох групах.

Наступне творче завдання «Оживлення», дозволило виявити вміння дітей свідомо змінювати зображення для досягнення поставленої мети за допомогою нетрадиційних матеріалів. Завдання передбачало роботу з картками, на яких були зображені квадрати з однаковими фігурами - колами. Дітям потрібно було перетворити кожне коло на зображення предмета, використовуючи різні матеріали на вибір (кольорові олівці, фломастери, воскові олівці, гуашеві фарби, ватні палички, тички, пластикові ложки та виделки, гелеві ручки, кольорові крейди). Після завершення завдання було зроблено наступні висновки.

Діти виявили ініціативу при виконанні завдання. Вони не лише «оживили» картини, а й використовували різні кольори, надаючи предметам естетичного вигляду, і виявляли власне бачення образу. Деякі діти швидко та оригінально виконували завдання, будуючи свої роботи на власних асоціаціях (наприклад, зображення дерева, метелика, планети, годинника, обличчя з різними емоціями людини) та використовуючи поєднання нетрадиційних і

традиційних матеріалів (тички, ватні палички, пластикові виделки, пальчики, пензлики, фломастери, кольорові та воскові олівці).

Діти, які у своїх тестових роботах «оживили» 4-5 картин, використовували різні кольори і зображувальні матеріали (фломастери, кольорові та воскові олівці, кулькову ручку червоного кольору), та змогли пояснити, що зображено на їх картинах, частково звертаючись за допомогою до вихователя, отримали середні оцінки.

Деякі діти мали труднощі з ідеями для 1-2 квадратів, і їм було складніше самостійно впоратися з завданням. Деякі з дітей «оживили» лише 1-2 картини і використовували лише кольорові олівці основних кольорів, не змогли пояснити, що зобразили, і мали песимістичний настрій. Ці результати були оцінені як незадовільні.

Кількісні результати виконання дітьми завдань за діяльнісним критерієм подано в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Рівні сформованості зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку за діялісним критерієм (%)

Група	Рівні сформованості зображувальної компетентності (%)		
	високий	середній	низький
ЕГ	15	40	45
КГ	25	45	30

На етапі роботи з вихователями ЗДО, ми здійснили аналіз річних і календарних планів вихователів ЗДО дійшли висновку, що в них певною мірою відображене питання формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання. Проте більшої уваги цьому питанню педагоги приділяють під час самостійної художньої діяльності. При цьому педагоги акцентують увагу на малюванні дітей 6-го року життя зубною щіткою, долонькою і пальчиками. Також у

окремих планах присутні штампування, малювання відбитком листя й ватними паличками. На нашу думку, це ще не достатній арсенал нетрадиційних технік у процесі формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання.

Наступним нашої роботи стало проведення анкетування серед 10 вихователів закладу (Додаток Д). Результати показали, що всі вихователі знають, що таке «нетрадиційні техніки» малювання, і знайомі з незвичними матеріалами, які можна використовувати у роботі. Проте лише 44% вихователів можуть продемонструвати саму техніку виконання.

Згідно з результатами анкетування вихователів закладів дошкільної освіти, ставлення педагогів до формування зображувальної компетентності та обсяг їх роботи з дітьми старшого дошкільного віку більше орієнтовані на навчання основних художніх навичок, ніж на розвиток креативності як важливої особистісної якості.

Найчастіше застосовуються малювання долонькою та пальчиком, а також використання зубної щітки. Інколи педагоги звертаються до технік малювання ватними паличками, жатим папером, відбитками листя дерев і штампуванням. Рідко використовують плямографію. Вважаємо, що вихователям не вистачає знань про сучасні нетрадиційні техніки малювання, що обмежує їх арсенал, а це, в свою чергу, впливає на розвиток художніх умінь дітей та їхню зображувальну діяльність.

У процесі занять всі педагоги враховують індивідуальні особливості кожної дитини, дізнаючись про них під час бесід з батьками та спостереження за самостійною художньою діяльністю дітей.

Ознайомлюючи вихованців з нетрадиційними матеріалами, 80% вихователів використовують такі форми роботи, як спостереження під час прогулянки, експерименти з фарбами та пальчикові вправи. 10% вихователів ведуть гурткову роботу з цієї теми, застосовуючи колірні та дидактичні ігри, зустрічі з місцевими художниками. Найбільш ефективними в процесі

мистецької діяльності 40% вихователів вважають гурткову та індивідуальну форми роботи, а 60% – групові заняття.

Аналіз результатів анкетування показав, що 31% педагогів проявляють ініціативність, креативність, творчість та оригінальність. Вони добре орієнтуються у завданнях програми «Я у Світі» щодо використання нетрадиційних технік у малюванні та застосовують їх у навчальному процесі. Проте 41% педагогів не використовують ці техніки під час художньої діяльності дітей, пояснюючи це великими витратами часу, відсутністю окремої студії для занять, браком відповідної методичної літератури та необхідного обладнання, яке потрібно купувати самостійно. Крім того, під час такої роботи діти часто забруднюються самі й забруднюють меблі.

Нерідко (28%) вихователів розглядають нетрадиційні техніки навчання дітей зображувальної діяльності як засіб зацікавлення дітей, а не як спосіб навчитистворювати художні образи.

На етапі роботи з батьківським колективом нами було проведено анкетування. Так, переважна більшість дорослих членів родин (73%) вважає, що найулюбленішим видом образотворчої діяльності дітей є малювання. Водночас 18% вказують на аплікацію, а 9% респондентів зазначають, що це ліплення

До таких висновків батьки дійшли на основі різних джерел: 73% зробили висновки спостерігаючи за дітьми; 18% отримали цю інформацію від вихователів; 9% дотримуються власних переконань. Як бачимо, більшість батьків мають правильні уявлення про образотворчі уподобання своїх дітей.

Батькам пропонувалося відповісти на питання тесту «Образотворча діяльність і сім'я» (Додаток Е). У результаті тестування виявлено, що 20% сімей мають високий рівень образотворчої діяльності, 39% – середній, і 41% – низький рівень.

Дуже часто батьки лише надають дітям матеріали для малювання, не докладаючи активних зусиль. При розгляданні малюнків вони рідко аналізують художні образи та способи їх створення. Таким чином, значна

частина батьків не підтримує розвиток зображувальної компетентності у своїх дітей. Але діти малюють і використовують різні техніки, з якими познайомилися у закладі дошкільної освіти. Батьки не заавжди розуміють ці техніки.

Водночас, постійне використання нетрадиційних технік вдома відмітили 54% респондентів, а 46% зазначили, що звертаються до них зрідка. Таким чином, близько половини батьків дотримуються традиційних поглядів на малювання, вважаючи традиційні техніки найефективнішими для дитячої образотворчості. Ті батьки, які використовують нетрадиційні техніки, найчастіше обирають малювання долоньками й пальцями, ватними паличками, а інколи – губками, зубними щітками та відбитками листя. Помічено, що техніки, які використовують вихователі й дорослі члени родин, схожі й майже не відрізняються. Це свідчить про недостатнє знання багатьох дорослих щодо сучасних нетрадиційних технік.

Фіксується низький рівень зацікавленості багатьох батьків у співпраці з вихователями з цього питання. Так, 72% опитаних вказали, що ніколи не зверталися до педагогів ДНЗ з проблемами, пов'язаними з образотворчістю, в той час як 28% зазначили, що їхні звернення є ситуативними. Це свідчить про те, що взаємодія між вихователями та батьками дітей майже не відбувається щодо цієї проблеми.

Спираючись на отриманні дані проведеної роботи, а саме опитування, бесіди, анкетування, результати творчих завдань та проведеного експерименту, який дав можливість окреслити критерії і показники зображувальної діяльності дітей, показати вплив вихователів та батьків на цей процес, можемо виділити три рівня сформованості зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання: високий, середній, низький.

Узагальнені результати дослідження рівнів сформованості зображувальної компетентності за мотиваційно-ціннісним, когнітивним та діяльнісним критеріями представлено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

Рівні сформованості зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку (констатувальний етап експерименту)

Тип групи	К-сть дітей	Рівні сформованості зображувальної компетентності					
		низький		середній		високий	
		К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
ЕГ	22	9	45	8	40	5	15
КГ	18	6	36	7	44	5	20

Отже, аналіз отриманих результатів за вищезгаданими аспектами дозволив нам зробити висновки, що високий рівень сформованості зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку продемонстрували 15% дітей експериментальної та 20% дітей контрольної груп. На середньому рівні перебувало 40% дітей експериментальної і 44% дітей контрольної груп. Низький рівень сформованості зображувальної компетентності засвідчили 45% дітей експериментальної і 36% дітей контрольної груп.

Як бачимо, за всіма критеріями сформованість зображувальної компетентності в дітей контрольної й експериментальної груп знаходиться переважно на середньому рівні.

Як ми бачимо у всіх дітей існує потенціал для подальшого формування зображувальної компетентності засобами нетрадиційних технік малювання.

Тому існує необхідність спрямованої системи роботи з формування цієї компетентності у дітей старшого дошкільного віку і важливість добору відповідних педагогічних та організаційних заходів з дошкільниками та дорослими у цьому напрямку освітнього процесу.

2.2. Система роботи з формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання

Отримані результати у ході констатувального етапу експерименту засвідчили необхідність створення системи роботи з формування зображувальної компетентності дітей шостого року життя засобами нетрадиційних технік малювання. Відтак було організовано формувальний етап експерименту. Тривалість етапу експерименту становила шість місяців.

Мета формувального експерименту: впровадження системи роботи з формування зображувальної компетентності дітей шостого року життя засобами нетрадиційних технік малювання в умовах ЗДО.

Розв'язуючи завдання формувального експерименту, ми усвідомлювали, що ефективність впливу залежить від педагогічних умов, які становлять основу системи роботи. Під педагогічними умовами для формування зображувальної компетентності старших дошкільників ми розглядаємо створення насиченого розвивального середовища, у якому діти мають можливість набувати досвіду творчих дій, вправлятися у творчості та отримувати належну емоційну підтримку від дорослих. Тому обґрунтуванню педагогічних умов розвитку творчості дітей шостого року життя нами було приділено особливу увагу.

Їх основу становили методологічні підходи, що визначають зміст і характер дослідження, особливості його організації та проведення. У нашому дослідженні основними принципами стали: особистісно орієнтований, синергетичний, компетентнісний та діяльнісний підходи.

Розглянуті нами підходи, як окремо, так і в сукупності, забезпечили організацію та супровід дітей шостого року життя в опануванні художньо-естетичною творчістю, сприяв більш активній сформованості зображувальної діяльності.

Особистісно орієнтований підхід сприяв ефективному розвитку зображувальної компетентності у художній сфері, інтеграції розвивальних завдань, а також дозволив зосередитися на індивідуальних можливостях і потребах дитини.

Синергетичний підхід привернув увагу до естетичної сфери особистості, дозволив поєднувати різні мистецькі напрямки і види художньої діяльності, а також використовувати як традиційні, так і нетрадиційні техніки зображення.

Завдяки *компетентнісному підходу* дитина 6-го року життя набула досвіду та впевненості у власних силах, вмінні обирати необхідні техніки та способи створення зображення. Вона постійно вдосконалюється у цьому процесі та розвививає особистісні якості, необхідні для творчої діяльності.

Діяльнісний підхід дав можливість дітям виступати як активні учасники навчального процесу. Вони стають суб'єктами своєї діяльності, здатними визначити мету, обрати шляхи досягнення цієї мети, контролювати свої дії та поведінку під час творчого процесу та оцінювати результат - продукт творчості.

Під час реалізації системи роботи ми дотримувалися таких умов: розширення знань і уявлень дітей про зображувальну діяльність та способи втілення художніх образів; вправлення дітей 6-го року життя в умінні втілювати художній образ у малюнках, використовуючи нетрадиційні техніки малювання; збагачення уявлень дорослих про можливості використання нетрадиційних технік у формуванні зображувальної компетентності старших дошкільників.

Аргументуючи виділені педагогічні умови, ми спираємося на ідеї відомих науковців у сфері дитячої образотворчості. Перша педагогічна умова ґрунтується на тому, що у дітей шостого року життя існує природна зацікавленість до зображувальної діяльності. Вони починають усвідомлювати, як використовувати художні матеріали та техніки, що допомагає їм розвивати свій досвід.

Як зазначав Л. Виготський, головним завданням педагогіки й психології є з'ясування сутності дитячої творчості, її розвитку у дитинстві та визначення впливу творчої діяльності на становлення та розвиток особистості в цілому. [8, с.45]

Друга педагогічна умова – *вправління дітей шостого року життя у втіленні художніх образів у малюнках з використанням нетрадиційних технік малювання* – базується на дослідженнях, які показують, що нетрадиційні техніки малювання сприяють розвитку дрібної моторики, асоціативного мислення та креативності. Наприклад, Д. Елкінд зазначає, що експериментування з різними художніми матеріалами та техніками розширює творчий потенціал дітей і стимулює їхню фантазію та уяву.

Вибір дошкільником матеріалів і технік для створення художнього образу є важливою складовою зображувальної компетентності. Це відповідає сучасним педагогічним концепціям, які наголошують на важливості надання дітям свободи вибору у творчій діяльності для розвитку їхньої креативності та індивідуальності. Знання різних технік і матеріалів дозволяє дітям творчо підходити до вирішення художніх завдань.

Н. Чен, О. Джафарова, В. Космінська, В. Рагозіна наголошують, що з метою надання художньому образу найбільшої міри виразності, у відповідності до задуму, використовують різні засоби, до яких автори відносять матеріали та техніки. Знання технік, використання того чи іншого матеріалу дозволяє творчо підходити до вирішення художніх завдань, що супроводжується зростанням практичного досвіду й самостійністю у образотворенні [48, с. 33], [43, с.25].

Подібної думки дотримується О. Терещенко. Вона вважає, що вправління дозволяє варіювати виражальними художніми засобами й надати художнім задумам цілісності, оригінальності, кращій передачі форми й кольору. Крім того, авторка наголошує, що дитина прислухається й наслідує спочатку дії авторитетного дорослого, а вже потім її дії набувають більшої

самостійності, новизни й втілюються у новий образ, тобто проявляється сформованість зображувальної діяльності [45, с. 11-15].

О. Дроботій, І. Скоморовська, О. Половіна та інші підкреслюють, що використовуючи у своїй художній діяльності нетрадиційні техніки, діти не бояться проявляти власну фантазію, творчість, дозволяють собі у образотворенні вийти за встановлені межі, уникати стандартів [28, с. 18].

На початковому етапі оволодіння дошкільником нетрадиційними техніками відбувається з допомогою педагогів та батьків. Саме тому у нашому дослідженні присутня й третя педагогічна умова – *підвищення обізнаності дорослих про можливості використання нетрадиційних технік для формування зображувальної компетентності старших дошкільників.*

Ми виходили з того, що у сучасних умовах існує безліч художніх технік, у тому числі й нетрадиційних, але не всі вихователі й батьки володіють необхідним арсеналом. Проте окремі техніки вони мають опанувати, щоб мати змогу надати допомогу дитині для набуття певного досвіду. Інформовані дорослі можуть більш ефективно підтримувати дитячу творчість, створювати сприятливе середовище та сприяти сформованості зображувальної діяльності у дітей.

На думку Г.Сухорукової, нині існує велика кількість форм взаємодії ЗДО з родиною у сфері образотворчості. Але обрані педагогом форми чи методи мають бути дієвими. З цією метою науковець пропонує використати: відкриті заняття, свята мистецтва, практикуми для батьків, консультації (групові та індивідуальні), диспути, круглі столи, батьківські збори, конференції тощо [31, с. 363].

О. Кононко також наголошує, що у сучасних умовах форми взаємодії ЗДО і сім'ї значно розширилися, оскільки батьки мають стати активними учасниками освітнього процесу. Авторка відмічає, що з метою підвищення педагогічної освіченості батьків ЗДО варто використовувати – колективні, індивідуальні, наочно-інформаційні форми співпраці та радить вихователям

застосовувати найбільш ефективні форми роботи, які сприятимуть спільному вихованню у дітей необхідних знань, вмінь чи якостей [23, с. 3-7].

У рамках формувального експерименту ми використовували різні методи, які були адаптовані до кожної з педагогічних умов для підвищення ефективності освітнього процесу.

Ми враховували потреби дитячої особистості, зокрема їх усвідомлення своїх творчих здібностей, оцінку результатів зображувальної діяльності, а також їхні знання про способи використання матеріалів і техніки створення художніх образів. З іншої сторони звертали увагу на бажання дітей розвинути у собі здатність сприймати красиве, незвичне, сформувати у себе вміння створювати незвичні зображення, малюнки, самостійно обирати матеріали й використовувати їх.

Згідно до мети формувального етапу експерименту, була розроблена система роботи з формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. До неї були включені методи, які представлено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Зв'язок методів і педагогічних умов у програмі формувального етапу експерименту

Педагогічні умови	Методи
Розширення знань і уявлень дітей про художньо-естетичну творчість та способи втілення художніх образів	Читання творів художньої літератури Переглядання мультиплікаційних фільмів Пізнавальні хвилинки (за В. Котлярем) Тематичні бесіди про творчість художників
Вправління дітей 5-го року життя в умінні втілювати художній образ у малюнках, використовуючи нетрадиційні техніки малювання	Розвивальні художні вправи Ігрові художні вправи Тематичні заняття з зображувальної діяльності

	Вправи на розвиток емоційного сприймання
Збагачення уявлень дорослих про можливості використання нетрадиційних технік у розвитку художньо-естетичної творчості малюків	Консультування батьків Круглий стіл Пам'ятки для батьків Майстер - клас Консультація для вихователів Семінар-практикум

Відповідно до реалізації першої педагогічної умови – розширення знань і уявлень дітей про художньо-естетичну творчість та способи втілення художніх образів було застосовано низку методів: читання творів художньої літератури та їх обговорення, переглядання мультиплікаційних фільмів та їх обговорення, пізнавальні хвилинки (за В. Котлярем), тематичні бесіди про творчість художників.

1. Читання творів літератури

Експериментатор разом з вихователем закладу дошкільної освіти у експериментальній групі визначили список художніх творів для читання з дітьми. Під час обговорення зверталася увага дітей на творчість як важливий аспект у житті людей, а також на творчі можливості літературних персонажів

Було використано наступні прозові твори: Пензлик Маляна (китайська нар. казка); Фарби старого художника (І. Прокопенко); Казна-хто (Л. Лельєвр), Олівець-малювець (Наталя Забіла); Все про малювання (А.Костецький); Зелена квітка (О.Луцевська), Казки з мальованої скрині (М.Чумарна) ; Як ми з Танею малювали (А. Кулешова, вірш); Іра любить малювати (Е. Раннева, вірш); «Є у мене фарби». » (М. Корпанюк), «Писанка» (К. Перелісна). Взагалі було проведено по чотири зустрічі на прозові й віршовані дитячі художні твори. Читання літературних творів дослідником відбувалося під час ранкових зустрічей, прогулянок, у другій половині дня. Після читання кожного твору, діти відповідали на запитання, що стосувалися його змісту.

2. Переглядання мультиплікаційних фільмів

Переглянуті з дітьми мультфільми, орієнтували учасників на особливості прояву художньої творчості, збагачували уявлення про творчий задум, про втілення художнього образу, про зображувальні матеріали, про творчість художника. На ці аспекти зверталася увага експериментатором під час аналізу змісту побаченого дітьми. До перегляду мультфільмів та їх обговорення залучалися батьки, вихователі. У ході експерименту діти подивилися наступні мультфільми: Свинка Пеппа: Малювання (2 сезон, серія 37); Лунтик і його друзі: Що малювати (серія 210); У музеї .Уроки тітоньки Сови; 4.Мі-мі-Мішки: Справжній художник (серія 177); Три кота: Портрет (серія 147); Кролик і панда: Урок малювання (серія 49); Пластилінова ворона.

3. Пізнавальні хвилинки

Сутність методу полягає у ознайомленні дітей з малюнками, виконаними нетрадиційними способами чи незвичними зображальними засобами (парафін, нитка, поролон, плямування). Звертається увага на втілений образ і виражальні засоби рисунка. На практиці реалізовано декілька таких зустрічей з підгрупами дітей (2-3), де їх знайомили з такими роботами: малюнки *Космічні пригоди* (техніки граттажу або малювання по вологовому); *Підводний світ* (техніка ниткографії); *Лісові казки* (техніка плямографії або відбитків листя дерев); *Фантастичні тварини* (техніка малювання долонькою або парафіном); *Морські подорожі* (техніка плямографії); *Чарівні істоти* (техніки малювання по вологовому або парафіну); *Різдвяні свята* (техніка штампування).

4. Тематичні бесіди про творчість художників

Ознайомлення з творчістю художників відбувалося у тематичній бесіді з опорою на картину митця. Під час розглядання дібраних творів зверталася увага дошкільників на його зміст та естетичну спрямованість (красу). Аналізувалися особливості художніх образів через знайомі дітям засоби виразності (колір, величина, рухи, міміку, жести, малюнок) та використання їх для позначення у них емоцій і настрою, сезонних змін у природі. Наприкінці з'ясовували враження дітей від побаченого (емоційне ставлення до твору в цілому, до художнього образу чи явища зокрема), відмічали прояви

зацікавленості дітей, емоцій і настрою під час слухання і перегляданні картини. Для проведення тематичних бесід з дітьми використано картини відомої роменської художниці Н. Полуян-Внукової «Паска», «У бабусі на городі».

Використання цих картини для тематичних бесід допоможе дітям дошкільного віку не тільки ознайомитися з українським мистецтвом, але й краще зрозуміти культуру, народний побут своєї країни.

Щоб впроваджувати у практику роботи другої педагогічної умови – вправляння дітей 6-го року життя в умінні втілювати художній образ у малюнках, використовуючи нетрадиційні техніки малювання були задіяні такі методи: розвивальні художні вправи, ігрові художні вправи, вправи на розвиток емоційного сприймання (було запозичено з доробку О. Терещенко.), тематичні заняття з зображувальної діяльності. Розглянемо їх зміст детальніше.

1. Розвивальні художні вправи

Обрані художні вправи містили розвивальні завдання, які передбачали набуття дітьми старшого дошкільного віку практичного досвіду використання прийомів та інструментів для створення художнього образу у певних зображальних художніх техніках. Дошкільники вправлялися у ниткографії, воскографії, видування зображення з плями (плямографія), малювання по вологому паперу, малювання долоньками й пальчиками.

Під час виконання означених вправ дошкільниками було створено такі роботи як *Казкові квіти*, *Фантастичні птахи*, *Вітер* на основі використання техніки ниткографії, *Казкове місто*, *Космічні пригоди*, опановуючи техніку воскографії, малюнки *Хто тут причаївся*, *Хмаринка*, *Дерево мрій* у техніці кляксографії (видування, розмазування), *Тюльпан*, *Лебідь*, *Курочка*, *Кактус* (малювання долонькою), *Калюжі*, *Веселка*, *Дощ за вікном*, *Космічні прибульці* (малювання по вологому). В цілому було проведено 15 вправ з 5 нетрадиційних технік (по три на кожну з них).

2. Ігрові художні вправи

Ігрові художні вправи були використані з метою формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного експериментальної групи в ігровій формі.

Вдосконаленню сприйняття, передачі й трансформування предметів-образів на основі різноманітних матеріалів і технік, збагаченню у дітей шостого року життя позитивного досвіду сприймання навколишньої дійсності сприяв зміст цих ігор.

Ми використали три групи ігрових вправ, серед яких: Поміркуй і домалуй (Домалуй картину, Кола, Цікаві квадрати), Веселкові кольори (Змішування кольорів, Сім кольорів веселки, шарф для Капітошки), Лунтик художник (Зображення метелика трьома способами: у техніці кляксографії, симетричні згинання аркушу паперу, доповнення образу методом аплікації).

Всього було задіяно 12 способів створення художніх образів.

3. Вправи на розвиток емоційного сприймання

Для розширення дитячого досвіду емоційного сприймання дійсності нами біла дібрана низка вправ, які сприяли усвідомленню учасниками експериментальної групи естетичної краси предметів і явищ, їх значущих ознак, формуванню уміння надавати оцінку навколишнього світу, базуючись на естетичних і моральних рисах особистості.

Ці вправи дозволяють навчитися поєднувати з настроєм і емоціями епізоди життя, колір, красу і впливають на формування і емоційно чуттєву оцінку зображувальної діяльності.

У експериментальній роботі нами було використані наступні вправи: Маски емоцій, Кольоровий світ природи, Кольорова вікторина, Мій улюблений колір, найкрасивіший колір.

Означені вправи використовувалися у структурі занять та під час самостійної художньої діяльності, кожна вправа з'являлася у ході експерименту двічі. Загальне число таких вправ становило 10.

4. Тематичні заняття з зображувальної діяльності

Цей вид формувальних завдань передбачав використання нетрадиційних технік малювання на заняттях з образотворчої діяльності.

Ознайомлення з художньою технікою відбувається у контексті цілісного заняття, що передбачало спочатку отримання відомостей про різні техніки, а вже потім опанування ними.

Таких занять всього було проведено 8, кожне з яких присвячено опануванню дітьми новою незвичайною технікою малювання. завдання кожного були адаптовані до умов нашого експерименту. Теми заняття (у порядку проведення): *Барвистий метелик* (прямографія), *Курчата у лузі* (малювання зіжмаканим папером), *Голуб – пташка миру* (малювання долоньками), *Космічна подорож* (малювання по вологому), *Підводне царство* (монотипія), *Чарівні кольори осені* (малювання зубною щіткою), *Зачарований ліс* (малювання коктейлевими трубочками, видування), *Наші космічні друзі* (малювання по вологому). Така нетрадиційна техніка як малювання по вологому нами було використано двічі, оскільки вона вимагає кропіткої роботи з її опанування.

Для реалізації у практиці роботи третьої педагогічної умови – збагачення уявлень дорослих про можливості використання нетрадиційних технік у сформованості зображувальної компетентності малюків – нами було використано наступні методи: консультування батьків і педагогів, розробка пам'яток для вихователів та батьків, семінари-практикуми, майстер-класи.

Зупинимось на деяких з них.

Система роботи з батьками

1. Консультація для батьків «Ми - художники»

За основу консультації було взято розробку консультації М. Кривоніс, О. Дроботій.

Під час проведення консультації експериментатор акцентує увагу батьків на важливості образотворчості для дитячого розвитку, висвітлює її вплив на різні аспекти особистості, зокрема на творчий потенціал дітей дошкільного

віку, і підкреслює роль образотворчості у формуванні ціннісно-емоційного ставлення до світу.

Особлива увага батьків звернена на доцільність використання нетрадиційних методик малювання для формування зображувальної компетентності. У консультації надаються конкретні поради щодо використання монотипії, малювання по вологому, малювання долоньками та пальцями, воскографії, плямографії та ниткографії. Особливий акцент робиться на важливості розширення досвіду дітей для збільшення їх творчих можливостей у віці 5 років.

2. *Майстер - клас для батьків: "Нетрадиційні техніки малювання у формуванні зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку"*

Метою майстер-класу є знайомство батьків з нетрадиційними техніками малювання та показати, як їх можна використовувати для формування зображувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

У теоретичній частині батьки дізнаються про значення нетрадиційних технік малювання, про основні види нетрадиційних технік малювання, їх переваги використання у домашніх умовах.

Для батьків буде проведена презентація технік і практична частина, в якій члени родин отримують практичні навички в опануванні нетрадиційними техніками малювання.

Важливою частиною майстер-класу є поради щодо організації творчих занять вдома та рекомендації з приводу подальшого розвитку зображувальної компетентності дітей вдома.

Цей майстер-клас допоможе батькам зрозуміти важливість творчої діяльності для розвитку зображувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку та надасть їм практичні навички для проведення творчих занять вдома.

Круглий стіл для батьків «Роль спільної творчості в сім'ї» (Додаток Е)

Метою цього заходу є обговорення важливості спільної творчості в розвитку дітей та обмін досвідом між батьками. Проводиться коротка лекція, у якій пояснюється важливості творчості в розвитку дитини та її вплив на формування особистості.

Батьки апрошуються ділитися своїм досвідом та враженнями від спільної творчості з дітьми, обговорюють переваги і виклики, які може приносити спільна творчість в сім'ї.

Експериментатор організовує показ коротких відео або фото з сімейних творчих заходів та демонстрацію конкретних прикладів творчих завдань, які можна виконувати разом з дітьми.

У підсумку робимо висновки про важливість спільної творчості в сім'ї та її позитивний вплив на розвиток дитини.

Були розроблені пам'ятки, зважаючи на відсутність педагогічної освіти у більшості батьків. Пам'ятка була яскраво оформлена, а рекомендації чітко та коротко сформульовані для кращого запам'ятовування.

3. Консультація для батьків «Краса як основа виховання творчої особистості»

Планом консультації передбачено надання інформації про необхідність використання для творчого розвитку дитини категорію краси, яка має місце у образотворчості дітей. У ній наголошувалося на необхідності створення певних умов, зокрема сприятливої атмосфери удома, знаходити відповіді на творчі запитання дітей, допомагати опанувати їм нові техніки, у тому числі й нестандартні, (прямографію, ниткографію, малювання воском, парафіном) незвичні, сприяти успішності дітей у образотворчості. За основу було взято розробку цього методу Н. Горошко й модифіковано до завдань нашого дослідження.

Система роботи з вихователями

1.Консультація для вихователів: "Структурні компоненти формування зображувальної компетентності дітей дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання"

Метою консультації є можливість підвищити рівень професійної компетентності вихователів щодо використання нетрадиційних технік малювання для розвитку зображувальної компетентності дітей дошкільного віку.

У першій частині консультації розкриваються структурні компоненти зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний); охарактеризовані нетрадиційні техніки малювання, завдяки яким ми можемо поліпшити процес формування зображувальної компетентності.

У другій частині - надані методичні рекомендації щодо використання нетрадиційних технік та їх впровадження у освітній процес.

Рекомендації для вихователів:

- активно використовувати нетрадиційні техніки малювання у роботі з дітьми;
- заохочувати дітей до експериментів та самостійного вибору матеріалів;
- підтримувати творчу ініціативу та самостійність дітей;
- створювати позитивну атмосферу під час занять, що сприяє розвитку зображувальної компетентності.

Ця консультація допоможе вихователям краще зрозуміти значення нетрадиційних технік малювання у формуванні зображувальної компетентності дітей та надасть їм практичні інструменти для ефективної роботи у цьому напрямку.

2. Майстер-клас для вихователів «Ебру – арт-терапія»

Метою цього майстер-класу є навчити вихователів основам техніки малювання Ебру та показати її потенціал як засобу арт-терапії для дітей дошкільного віку.

У теоретичній частині цієї майстерки буде пояснення суті техніки малювання Ебру та її історії, розповідь про можливості використання Ебру у педагогічній практиці та арт-терапії.

У практичній частині відбулася демонстрація техніки малювання Ебру крок за кроком, проведення практичного заняття: учасники самостійно створюють роботи за допомогою Ебру.

При обговоренні результатів вихователі поділились досвідом та враженнями від майстер-класу, обговорили можливості використання техніки Ебру в роботі з дітьми дошкільного віку.

3.Круглий стіл для обговорення співпраці з батьками у розвитку зображувальної компетентності дітей

Під час проведення цього заходу вихователі обговорили роль батьків у формуванні зображувальної компетентності дітей, важливість підтримки батьків у розвитку художніх здібностей та інтересу до малювання у дітей.

Педагоги обмінялися ідеями щодо спільних художніх проєктів та заходів, які можуть проводити батьки разом з дітьми вдома. Погодилися з тим, що для сприяння сформованості зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку, необхідна взаємодія з вихователями та іншими фахівцями.

Для сформованості зображувальної компетентності можлива організація спільних художніх заходів та ініціатив закладу та сім'ї.

4.Семінар-практикум «Вплив інтерактивних технологій на формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку».

У теоретичному блоці був зроблений огляд сучасних тенденцій використання інтерактивних технологій в навчанні та розвитку дітей та аналіз впливу інтерактивних технологій на розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

У практичній частині відбулася демонстрація різноманітних інтерактивних інструментів та програм, які можна використовувати для розвитку художньо-естетичної творчості.

Були проведені практичні заняття для учасників, де вони мали можливість самостійно випробувати інтерактивні технології.

Потім відбулася групова дискусія про переваги і недоліки використання інтерактивних технологій в процесі формування зображувальної діяльності, розвитку творчих здібностей дітей.

Вихователі зробили висновки щодо можливостей впровадження інтерактивних технологій в педагогічну практику та наголосили на важливості подальшого вивчення та використання інтерактивних технологій у розвитку художньо-естетичної творчості дітей.

Такий семінар дозволить учасникам не лише ознайомитися з новітніми технологіями, а й практично їх випробувати, що сприятиме кращому засвоєнню матеріалу та підвищенню їхньої зацікавленості у використанні цих технологій у власній роботі.

Таким чином, система роботи з формування у шестирічних дітей зображувальної компетентності засобами нетрадиційних технік малювання була розроблена відповідно до виділених педагогічних умов, а методи, які її складала були співвіднесені. Охоплені роботою були всі категорії учасників освітнього процесу. Значно більша частина формувального етапу проводилася з дітьми.

Серед використаних засобів і форм роботи мали місце: читання та обговорення літературних творів, комбіноване заняття, заняття з зображувальної діяльності, міні-консультації, бесіда, пізнавальні зустрічі, ігрові вправи, розгляд ілюстрацій, творча майстерня (з нетрадиційними техніками малювання); консультації для батьків і вихователів.

2.3. Аналіз результатів дослідження

З метою визначення ефективності розробленої нами системи роботи з формування зображувальної компетентності старших дошкільників засобами нетрадиційних технік малювання було проведено контрольний етап педагогічного експерименту. Проводячи контрольний зріз у обох групах, ми використали ті ж методи, які були на констатувальному етапі дослідження.

Результати за мотиваційно-ціннісним критерієм отримані на контрольному етапі експерименту занесені до таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Рівні сформованості зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку за мотиваційно-ціннісним критерієм (%)

Група	Рівні сформованості зображувальної компетентності (%)		
	низький	середній	високий
ЕГ	15	65	20
КГ	35	50	15

Отримані результати свідчать про підвищення мотивації дітей до зображувальної діяльності завдяки впровадженню нетрадиційних технік. Діти стали активніше використовувати творчий підхід, ініціативу та самостійність у роботі.

Результати за когнітивним критерієм отримані на контрольному етапі експерименту занесені до таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Рівні сформованості зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку за когнітивним критерієм (%)

Група	Рівні сформованості зображувальної компетентності (%)		
	низький	середній	високий
ЕГ	25	55	20
КГ	30	50	20

Отримані результати підтверджують ефективність використання нетрадиційних технік малювання для розвитку знань дітей про кольори та їх відтінки.

Результати за діяльнісним критерієм отримані на контрольному етапі експерименту занесені до таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Рівні сформованості зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку за діяльнісним критерієм (%)

Група	Рівні сформованості зображувальної компетентності (%)		
	низький	середній	високий
ЕГ	5	60	35
КГ	20	50	30

Результати аналізу дитячих робіт свідчать про підвищення якості виконання малюнків у експериментальній групі. Збільшилася кількість дітей, які активно використовують нетрадиційні техніки та демонструють креативний підхід. Після експерименту спостерігалось зростання кількості дітей з високим рівнем сформованості діялісного компонента, що відображається у складності композицій, гармонійності кольорів та фантазійності художніх образів.

Порівняльні кількісні дані рівнів сформованості зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку подано в таблиці 2.11.

Як бачимо з таблиці 2.11, кількісні зміни в рівнях сформованості зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку наявні як в експериментальній, так і в контрольній групах. Водночас позитивна динаміка зростання цих рівнів є суттєвою лише в експериментальній групі. Якщо на констатувальному етапі дітей експериментальної групи на високому рівні перебувало лише 13% дітей, то на контрольному етапі цього рівня досягнули 25% дітей. Збільшилася кількість дітей, які перебували на середньому рівні, від 42% до 60%. Низький рівень виявили лише у 15% дітей (було 45%).

У контрольній групі таких позитивних зрушень у рівнях сформованості зображувальної компетентності не було виявлено. Високий рівень змінився з 20% до 22% на контрольному етапі. Дещо збільшився показник середнього рівня: від 44% на констатувальному до 50% на контрольному етапах експерименту. На низькому рівні розвитку сформованості зображувальної

компетентності залишилася значна кількість дітей контрольної групи – 28% (на констатувальному етапі було 36%).

Таблиця 2.11

Динаміка рівнів сформованості зображувальної компетентності старшого дошкільного віку (на контрольному етапі) (%)

Група	Рівні сформованості зображувальної компетентності						Критерії
	низький		середній		високий		
	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.	
ЕГ	45	15	45	65	10	20	Мотиваційно-ціннісний
	45	25	40	55	15	20	Когнітивний
	45	5	40	60	15	35	Діяльнісний
	45	15	42	60	13	25	Загальний рівень
КГ	40	35	45	50	15	15	Мотиваційно-ціннісний
	38	30	42	50	20	20	Когнітивний
	30	20	45	50	25	30	Діяльнісний
	36	28	44	50	20	22	Загальний рівень

Ми вже відмічали, що на контрольному етапі брали участь не лише старші дошкільники, але й вихователі закладу дошкільної освіти та батьки дітей. Розглянемо інформацію про зміни у поглядах, ставленні дорослих щодо формування зображувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання.

Завдяки проведеним на формувальному етапі консультаціям, семінарам, майстер-класам, тематичним батьківським збіркам та пам’яткам, адресованим

дорослим, було зафіксовано позитивні зрушення і в цій частині вибору досліджуваних.

Педагоги та батьки значно розширили свої знання про важливість формування зображувальної компетентності та різні методи малювання. Було відзначено зростання усвідомленості щодо використання як традиційних, так і нетрадиційних методів у навчальному процесі, що дозволило їм більш ефективно підтримувати та стимулювати творчий розвиток дітей.

Значна частина дорослих під час повторного опитування оцінили необхідність створення сприятливих умов для дитячої образотворчості, а також відмітили потребу в ознайомленні дошкільників з нетрадиційними художніми матеріалами та технікою, наданні їм свободи дій і самостійності в процесі створення художнього образу, забезпеченні доцільної міри допомоги під час звернення дітей.

Ці аспекти є надзвичайно продуктивними для формування зображувальної компетентності старших дошкільників, щоб вони могли почувати себе впевнено та самостійно у своїй художній діяльності. Свобода дій та використання нетрадиційних матеріалів стимулюють уяву та креативність, що сприяє загальному розвитку.

Важливо також відзначити, що не всі вихователі експериментального закладу дошкільної освіти повністю змінили своє переконання. Це вказує на те, що зміни у підходах до виховання потребують часу та постійної роботи.

Але в цілому, отримані результати підтверджують ефективність реалізованої системи формувальних впливів. Це свідчить про те, що навіть часткове застосування нових методів і підходів може мати значний позитивний вплив на сформованість зображувальної компетентності дошкільників та організацію освітнього процесу.

Загалом, позитивні зрушення, які відбулися у знаннях, ставленні та поглядах педагогів та батьків, є першим кроком у напрямку покращення якості дошкільної освіти. Це підкреслює необхідну подальшу роботу в цьому

напрямку, зокрема через організацію додаткового навчання, семінарів та практичних занять для вихователів і батьків.

Таким чином, контрольний етап підтвердив ефективність розробленої системи роботи з формування зображувальної компетентності старших дошкільників засобами нетрадиційних технік малювання, показавши позитивну динаміку. Успіх досягнутий завдяки позитивним взаємодіям між педагогічними працівниками закладів дошкільної освіти та батьками вихованців, а також дотриманню виділених педагогічних умов на стадії формувального етапу експерименту.

Висновки до другого розділу

Для виявлення рівнів сформованості зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку нами був проведений педагогічний експеримент, який складався із трьох етапів: констатувального, формувального та контрольного. В експерименті взяли участь діти старшого дошкільного віку Роменського закладу дошкільної освіти № 9 «Фіалка».

Відповідно до теоретичних засад при формуванні зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі експерименту було розроблено критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний) з відповідними показниками. До кожного з критеріїв ми підібрали методики для проведення діагностування.

Відповідно до структурних компонентів, спираючись на чинні програми, ми виділили три рівня сформованості зображувальної компетентності старших дошкільників: високий, середній, низький.

З метою проведення констатувального **етапу** експерименту було скомпоновано комплексну методику дослідження, яку склали: бесіди з дітьми про знання і ставлення до малювання, спостереження за дитячим малюванням, творчі вправи «Оживлення», «Вибух фарб», тест Є Торренса, бесіда-гра «Що предмет про себе розкаже», окремі анкети для вихователів та батьків, спрямовані на визначення рівнів сформованості зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання.

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту засвідчив, що високий рівень сформованості зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку продемонстрували 13% дітей експериментальної та 20% дітей контрольної груп. На середньому рівні перебувало 42% дітей експериментальної і 45% дітей контрольної груп. Низький рівень сформованості зображувальної компетентності засвідчили 45% дітей експериментальної і 36% дітей контрольної груп.

Провівши констатувальний етап експерименту, прийнято рішення щодо створення системи роботи по оптимізації формування у дітей 6 років зображувальної компетентності засобами нетрадиційних технік малювання шляхом проведення цілеспрямованої роботи з дошкільниками й дорослими у певному напрямі освітнього процесу.

На формувальному етапі педагогічного експерименту реалізовувалася система роботи, яка передбачала дотримання умов, в основу яких закладені найбільш важливі підходи: когнітивний, діяльнісний, особистісний. Упровадження в освітній процес методів вдосконалення формування зображувальної компетентності дошкільників передбачало збагачення їхнього когнітивного досвіду та емоційно-ціннісного ставлення до образотворчості, а також оволодіння навичками використання нетрадиційних художніх технік малювання для створення нових художніх образів.

Після реалізації розробленої системи роботи в експериментальній групі на контрольному етапі дослідження було встановлено кінцевий результат – суттєве підвищення показників у рівнях сформованості зображувальної компетентності в дітей експериментальної групи. Якщо на констатувальному етапі дітей експериментальної групи на високому рівні перебувало лише 13% дітей, то на контрольному етапі цього рівня досягнули 35% дітей. Збільшилася кількість дітей, які перебували на середньому рівні, від 42% до 60%. Низький рівень виявили лише у 15% дітей (було 45%).

У дітей контрольної групи було на контрольному етапі виявлено незначні зміни у рівнях сформованості зображувальної компетентності.

Результати контрольної групи свідчать про те, що традиційні методики малювання менш ефективно сприяють розвитку зображувальної компетентності у дітей порівняно з нетрадиційними техніками.

Порівняльний аналіз показників у ЕГ та КГ демонструє, що впровадження нетрадиційних технік значно підвищує рівень зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Проаналізувавши виховні впливи у сім'ї батьків і педагогів у закладі дошкільної освіти з'ясували, що дорослі

опікуються питаннями розвитку зображувальної діяльності, проте їх зусилля не достатньо значущі. Вихователі є більш досвідченими у використанні методів і форм роботи, ніж батьки. Важливим моментом є те, що незначна частина педагогів і батьків взаємодіють у цій сфері.

Результати контрольного етапу експерименту підтвердили позитивну динаміку зрушень у рівнях сформованості зображувальної компетентності. Таким чином, висунуту гіпотезу підтверджено, що дає підстави для формулювання висновків з проведеного магістерського дослідження.

ВИСНОВКИ

Зважаючи на проведені дослідження проблеми формування зображувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання як на теоретичному, так і практичному рівнях ми дійшли наступних висновків:

1. З'ясовано, що серед ключових компетентностей дошкільника надається неабиякого значення формуванню мистецько-творчої компетентності, частиною якої і є зображувальна компетентність.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що питанню визначення поняття компетентності у своїх наукових доробках приділяли велику увагу такі науковці, як А.Богущ, Н.Горошко, Т. Поніманська та ін.

Особливості застосування поняття компетентність до різних освітніх сфер, виокремлення продуктивних ідей діяльнісного підходу з метою їх адаптації в сучасний освітній простір розкривають численні наукові джерела (порівняльні дослідження О. Локшиної, психологічні розвідки І. Беха, О. Кононко та ін.)

Питанню визначення і формування саме зображувальної компетентності дітей дошкільного віку присвятили свої дослідження цілий ряд науковців і педагогів-практиків, таких як О. Дронова, О. Половіна, А. Шевчук, А. Федорович .

Вивчаючи науково-педагогічні доробки таких авторів, як О.Джафарова, О. Половіна, В. Рагозіна, І. Скоморовська, Н. Чен, Л. Шульга, ми зрозуміли, що саме використання інноваційних нетрадиційних технік зображення дозволять успішно сформувати зображувальну компетентність у дітей старшого дошкільного віку, оскільки вони дають можливість розвинути, зацікавити малюка, навчити його через різні види зображувальної діяльності відтворювати навколишній світ

2. Проаналізовано нетрадиційні техніки зображувальної діяльності дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти та охарактеризовано найкреативніші з них (малювання на зім'ятому папері, склі, у техніці

«пуантилізму», аерографії, бульбашкографії, монотипії, тіньового малювання), виявлено їх переваги у порівнянні з традиційними техніками: легкість опанування дітьми старшого дошкільного віку, стимулювання пізнавальних інтересів до образотворчої діяльності, розвиток зорових та тактильних відчуттів, мовлення дитини. Це дає змогу дітям легше налагоджувати стосунки, виразити своє «Я», творчо розв'язувати вже відомі завдання.

3. Розроблено методику емпіричного дослідження. Виділено три компоненти в структурі зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку (мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісний) та однойменні їм критерії. На основі вищезазначених критеріїв нами було визначено рівні сформованості зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку: високий, середній, низький. До кожного з критеріїв ми підібрали методики для проведення діагностування.

4. Проведено експериментальне дослідження. У процесі якого було розроблено та апробовано систему роботи з формування зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку, яка передбачала дотримання таких умов: розширення знань і уявлень дітей про зображувальну діяльність та способи втілення художніх образів; вправління дітей 6-го року життя в умінні втілювати художній образ у малюнках, використовуючи нетрадиційні техніки малювання; збагачення уявлень дорослих про можливості використання нетрадиційних технік у формуванні зображувальної компетентності малюків. При цьому системою роботи була передбачена взаємодія з трьома категоріями учасників: з вихователями, батьками вихованців старшої групи та дітьми 6 років. Серед використаних засобів і форм роботи у програмі мали місце: читання й обговорення художніх творів, перегляд мультфільмів, заняття, консультації, бесіди, ігрові вправи, майстер-класи (використання нетрадиційних технік малювання); консультації для батьків і вихователів, круглий стіл, семінар-практикум. На контрольному етапі підтверджено дієвість розробленої системи з формування у старших

дошкільників зображувальної компетентності засобами нетрадиційних технік. Зафіксовано, що позитивну динаміку в рівнях сформованості ЕГ зображувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Проведене дослідження не є остаточним розв'язанням проблеми використання нетрадиційних технік малювання як засобу формування зображувальної компетентності дітей старшого дошкільного віку, оскільки нетрадиційне малювання постійно оновлюється, додаються нові техніки, тема є завжди актуальною та відкритою на подальше дослідження.

А робочі гіпотези дослідження підтверджено, мету роботи досягнуто, завдання виконані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти. / авт. кол.: Байєр О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л. П., Косенчук О.Г., Корнєєва О.Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М.А., Мордоус І.О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О.Д., Шевчук А. С. Наук. кер. Піроженко Т. О. Київ. 2021. 37 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. *Дошкільне виховання*. 2021. 37 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості. У 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К.: Либідь, 2003. 278 с.
4. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності. К.: Либідь, 2006. 272 с.
5. Бех І. Зайцева Л. Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід. *Дошкільне виховання*. 2013. № 1. С. 2-5.
6. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. Київ Вища школа, 2007. 542 с
7. Борщ Р. М., Самойлик Д. В. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» Тернопіль: Мандрівець, 2013. 72 с
8. Виготський Л. Психологія мистецтва. Аналіз естетичної реакції К. : Освіта, 2003. 416 с.
9. Возова О. Хто придумав мильні бульбашки Стежка. 2001. №4. С. 37
10. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. К, 2005. 128 с.
11. Гайдак Н. Ниточка-художниця. *Джміль*. 2005. №1. С. 8-9
12. Гайдак Н. Як пензлик для клею навчався малювати. *Джміль*. 2006. №1 С. 89
13. Горошко Н.А. Зображувальна діяльність у дошкільних навчальних закладах. Х. Ранок. 2007. 224 с.

14. Давидова Г.М. Нетрадиційні техніки малювання в дитячому садку. К., Освіта. 2007. 117 с .
15. Джафарова О. Нетрадиційні художні техніки у творчому самовираженню молодших школярів. *Мистецтво та освіта*. 2012. № 3. С. 38-43
16. Демчук М. Нетрадиційні техніки *Палітра педагога*. 2001. №3. С. 25.
17. Дронова О. О. Види і жанри образотворчого мистецтва як джерело змісту образотворчої діяльності дошкільнят. *Образотворче мистецтво з методикою викладання у дошкільному навчальному закладі: підр. За заг. ред. Г. В. Сухорукової*. К. «Слово». С. 21-99.
18. Дронова О.О. Образотворча діяльність як чинник та середовище розвитку особистості дитини. *Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі*. За заг. ред. Г.В. Сухорукової. К. Слово, 2010. С.140-148.
19. Дронова О. *Форми організації образотворчої діяльності. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник*. За заг. ред. Г. Сухорукової. К. Слово, 2010. С. 112 – 121
20. Іваницька О. Малюємо квачиком. *Джміль*. 2001. №1. С. 119
21. Іваницька О. Зимові фантазії. *Джміль*. 2001. №4. С. 25.
22. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): Навч. посіб. К.: Освіта, 1998. 255 с.
23. Кононко О. Л. Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у Світі». *Дошкільне виховання*. 2008. №7. С. 3–7.
24. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника навч метод. посібн. К.: Світич, 2009. 208 с.
25. Концепція креативності Дж. Гілфорда і Е.П.Торренса. URL: <http://bibliograph.com.ua/psihologia-2-1/142.htm>. (дата звернення 05.11.2023)

26. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: навч. посібн. К.: Кондор, 2006. 200 с.
27. Кривоніс М. Л. Образотворча діяльність. Середній вік. Посібник. Харків Ранок, 2015. 208 с
28. Кривоніс М. Л., Дроботій О. Л. Образотворча діяльність. Старший вік. Х. Ранок, 2017. 208 с.
29. Ликова І.О. Програма художнього виховання, навчання й розвитку дітей 2-6 років Кольорові долоньки. Х. Веста. Ранок, 2007. 128 с.
30. Миропольська Н., Ничкало С., Рагозіна В., Хлебникова Н., Шахрай В. Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виховання: Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2006. 240 с.
31. Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва у дошкільному навчальному закладі: підр. / За заг. ред. Г. В. Сухорукової. К.: Слово, 2008. 376 с
32. Петінова Л. Малюють мильні бульки. *Джміль*. 2000. №2. С. 13.
33. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 136 с.
34. Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці навч. посіб. Ніжин НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.
35. Половіна О. Дитина у світі мистецтва: Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2021. № 2. С. 3 - 8.
36. Половіна О. Мистецька освіта сьогодні: синтез підходів. *Дошкільне виховання*. 2018. № 12. С. 3-8.
37. Половіна О. Як побачити красу, або Ознайомлюємо дітей зі світом мистецтва. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. № 4. С. 4 - 14.
38. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Підр. 2-е вид. К.: Академвидав, 2013. 464 с.

39. Полякова Л. Нетрадиційні техніки малювання – стимул до творчості. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 8. С. 43–50
40. Рагозіна В. Художні техніки в естетичному розвитку дошкільників (малювання пальчиками). *Мистецтво та освіта*. 2012. № 2. С. 27–42.
41. Рагозіна В. Вчимося творити у митців: методика художньо-творчої діяльності дитини. *Мистецтво та освіта*. 2016. № 1(79). С. 24-29.
42. Рагозіна В. Пластилінові подорожі. *Дошкільне виховання*. 2016. № 4. С. 6-8.
43. Скоморовська І. А. Розвиток творчості дошкільників у різних видах образотворчої діяльності. *Гірська школа Українських Карпат*. 2019. № 21. С. 103-107
44. Скрипка Н.Г. Використання новітніх технологій в зображувальній діяльності вихователя. №5-6. С.49-51.
45. Терещенко О. П. Розвиток творчості дошкільника в образотворчій діяльності навч-метод. посібн. К.: Світич, 2009. 112 с
46. Федорович А. В. Основи педагогічної майстерності : навч. посібник : тексти лекцій. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 124 с.
47. Чен Н. Надзвичайні вироби своїми руками Н. Чен. Харків. Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». 2007. С. 168-188.
48. Чен Н.В. Художньо-естетичний розвиток старших дошкільників. Образотворча діяльність: Посібник вихователя. Харків «Основа», 2012. 96 с.
49. Шевчук А. Мистецька освіта дітей: традиції та інновації в оновленому БКДО. *Дошкільне виховання*. 2021. № 4. С. 20 – 23
50. Чепурна С. Кольорові фантазії. *Дитячий садок*. 2010. № 7 (535). С. 6–8.
51. Шульга Л. Веселкові барви. *Джміль*. 2008. № 2. С. 12.
52. Шульга Л. М. Барвіста радість (Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання). 2-е вид., виправ. й доп. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2012. 328 с.
53. Шульга Л. Секрети пуантилізму. *Джміль*. 2008. № 3. С. 12-13.

54. Шульга Л. Штампографія : відкріймо дітям радість творчості.
Дошкільне виховання. 2015. № 9. С. 17–19
55. Яшан І. Дощові картини Ірина Яшан. *Джміль*. 2017. № 10. С. 16-19.
56. Прокопенко Л. Чарівниця Акватипія. *Джміль*. 2008. №2. С.14.
57. Іваницька О. Що може зубна щітка. *Джміль*. 2000. №4. С. 9.

ДОДАТКИ

Бесіда з дітьми №1**«Дитина і мистецтво»**

1. Чи любиш ти малювати?
  2. Чи є в тебе вдома куточок для малювання?
  3. Що найбільше ти зображаєш в своїх малюнках?
  4. Який твій улюблений колір?
  5. Як ти вважаєш, що можна передати кольором?
  6. На чому тобі подобається малювати?
  7. Чим найбільше ти любиш малювати?
  8. Як ти себе відчуваєш коли малюєш?
  9. Як ти реагуєш, коли тобі забороняють малювати?
  10. З ким із членів родини або інших дорослих ти найбільше малюєш?
  11. Чи малюєш ти нетрадиційними матеріалами?
- Чи подобається тобі малювати? Так, ні
- Які матеріали тобі зазвичай потрібні для малювання? Перелічи

Бесіда з дітьми №2

Чи є серед твоїх знайомих ті, хто дуже гарно малює (дорослі, друзі)? Так, ні

Чи хотів би ти малювати так само добре і вміло, як вони? Чому?

Що тобі потрібно для того, щоб досягти їхнього рівня майстерності? Розкажи

Якої допомоги ти потребуєш від дорослих? Поясни

Де тобі більше подобається малювати: вдома чи в дитячому садочку? Поясни чому.

Чи любиш ти малювати самостійно? Поясни чому.

Чи завжди можеш знайти матеріали для малювання у вільний час у садочку?

Так, ні

Чи завжди можеш знайти матеріали для малювання у вільний час вдома? Так, ні

Тест Торренса методика «домальовування фігур»

Методика проведення

Кожній дитині давали олівець і аркуш паперу, на якому були намальовані незакінчені фігури. Дитині пропонувалося домальовати їх, щоб вийшли закінчені картинки, причому створення кожного малюнка може проводитися як всередині контуру, так і за його межами. Час виконання малюнків не обмежується. Після виконання завдання дитина коментувала свої малюнки.

Домальовування фігур. Аналізуючи результати оцінюються швидкість, гнучкість і оригінальність. Швидкість (легкість і продуктивність діяльності) – оцінюється за загальною кількістю домальованих об'єктів і відповідей. За кожен нараховується один бал.

Гнучкість (здатність пропонувати багато ідей, швидке переключення з одного образу на інший) – оцінюється за кількістю використаних категорій в змісті малюнка.

За кількістю набраних балів за швидкість і гнучкість (окремо) малюнки дітей

можуть бути віднесені до рівнів:

Низький – від 0 до 2 балів;

Середній – від 3 до 4 балів;

Високий – від 5 до 6 балів.

Оригінальність малюнка оцінюється:

0 балів – дитина відмовляється малювати;

1 бал – домальовування з мінімальною кількістю ліній, фігура стає основою

задуманого образу;

2 бали – малюнок складається з додаткових елементів, з'єднаних основним

контуром, фігура стає другорядною деталлю (елементом);

3 бали – малюнок містить деяку дію, сюжет.

Додаткові бали нараховуються за переверот фігури при створенні образу та за об'єднання будь-яких двох фігур в єдиний образ.

За кількістю балів, набраних за оригінальність, малюнки дітей можуть бути віднесені до наступних рівнів:

Низький – від 0 до 5 балів;

Середній – від 6 до 10 балів;

Високий – від 11 балів і вище

Додаток Г

***Рівні розвитку уяви і творчих здібностей старших дошкільників
при формуванні зображувальної компетентності в ЕГ***

Таблиця 2.4.

№\ №	Ім'я, прізвище	Загальна кількість ідей	Показник швидкості	Показник гнучкості	Показник оригіналь ності	Рівень
1.	Аліна А.	5	4	4	8	С
2.	Костас М.	7	5	5	11	В
3.	Кіріл Л.	8	6	5	11	В
4.	Кіра Д.	4	4	4	7	С
5.	Тимофій К.	9	5	6	11	В
6.	Ваня Л.	4	3	3	7	С
7.	Влада П.	8	5	6	12	В
8.	Женя Н.	2	2	3	5	Н
9.	Коля Л.	3	2	2	5	Н
10.	Марк С.	5	4	4	9	С
11.	Аліса Н.	5	4	3	7	С
12.	Аріна Р.	4	4	3	8	С
13.	Міша М.	10	6	6	12	В
14.	Єва Л.	7	5	4	10	С
15.	Богдана Г.	5	4	4	10	С
16.	Коля Т.	8	6	6	11	В
17.	Максим Т.	5	4	3	7	С
18.	Ваня П.	8	3	4	9	С
19.	Нікіта С.	4	5	4	10	С
20.	Мілана М.	9	6	6	11	В
21.	Мілана Б.	11	6	6	12	В
22.	Давид Ж.	2	1	1	5	Н

Таблиця 2.5.

№\ №	Ім'я, прізвище	Інтерес до малювання, довільність дій і самостійність у	Емоційний стан	Використання кольору та форми	Використання нетрадиційних технік малювання	Сформованість умінь та навичок зображувальної діяльності	Створення композиції	Особливості втілення художнього образу на малюнку	Прояв фантазії, креативності	Рівень
1.	Аліна А.	+	+	=	=	+	=	+	=	С
2.	Костас М.	+	+	+	+	+	+	+	+	В
3.	Кіріл Л.	=	+	=	=	+	=	+	=	С
4.	Кіра Д.	+	+	=	+	=	+	=	+	С
5.	ТимофійК	+	+	+	+	+	+	+	+	В
6.	Ваня Л.	=	+	-	-	-	-	=	-	Н
7.	Влада П.	+	+	+	+	+	+	+	+	В
8.	Женя Н.	+	+	+	+	+	+	+	+	В
9.	Коля Л.	+	+	+	+	=	=	+	=	С
10.	Марк С.	=	+	-	+	-	-	=	-	Н
11.	Аліса Н.	+	+	=	=	=	=	+	=	С
12.	Аріна Р.	-	+	-	=	-	=	=	-	Н
13.	Міша М.	+	+	+	+	+	+	+	+	В
14.	Єва Л.	=	+	=	=	=	+	+	=	С
15.	Богдана Г	+	+	=	=	=	+	+	=	С
16.	Коля Т.	+	+	+	+	=	=	+	=	С
17.	Максим Т	-	+	-	-	-	-	=	-	Н
18.	Ваня П.	+	+	=	=	+	+	+	=	С
19.	Нікіта С.	+	+	=	+	=	=	+	+	С
20.	Мілана М.	+	+	+	+	+	+	+	+	В
21.	Мілана Б.	+	+	+	+	+	+	+	+	В
22.	Давид Ж.	-	+	-	-	-	-	=	-	Н

Анкета для вихователів закладів дошкільної освіти

Шановний колего!

Просимо відповісти Вас на всі питання анкети. Анкета анонімна.

Результати опитування будуть використані тільки в узагальненому вигляді.

Уважно прочитайте питання та дайте відповідь. Заповнювати анкету треба тільки ручкою.

1. Що малює дитина? _____
2. Якими зображальними засобами володіє дитина? _____
3. Наскільки оригінальні її малюнки? Наведіть приклади. _____
4. Як пов'язаний сюжет малюнків з навколишнім життям, казкою? Наведіть приклади. _____
5. Як дитина ставиться до процесу малювання, пишається їм, чи прагне до позитивної оцінки? _____
6. Як ви оцінюєте малюнки дитини, навіщо це треба робити? _____
7. Як, на вашу думку, впливає малювання на розвиток дитини? _____

Дякуємо за співпрацю

Анкета для вихователів

«Нетрадиційні техніки у роботі вихователя»

1. Що ви розумієте під поняттям «нетрадиційні техніки малювання»? _____
_____

2. Чи враховуєте індивідуальні особливості кожної дитини? Як ви це робите? _____
_____
_____

3. Які форми організації використовуєте для ознайомлення дітей з _____

нетрадиційними техніками малювання?

---

4. Яку форму роботи вважаєте найбільш ефективною в процесі мистецької діяльності? Чому?

---

5. Які методи і прийоми використовуєте в цій роботі?

---

6. Які труднощі відчуваєте під час ознайомлення дітей з нетрадиційними техніками? Шляхи їх подолання.

**Анкета для вихователів закладів дошкільної освіти «Чи
притаманна вам креативність?»**

Шановний колего!

Просимо відповісти Вас на всі питання анкети. Анкета анонімна.

Результати опитування будуть використані тільки в узагальненому вигляді.

Уважно прочитайте питання та дайте відповідь. Заповнювати анкету треба тільки ручкою.

1. Як часто ви продукуєте нові ідеї? _____

2. Чи здатні ви їх впроваджувати самостійно? _____

3. Як ви ставитеся до труднощів, чи вмієте їх долати? _____

4. Чи любите ви ризикувати? _____

5. Чи може нове бути шкідливим? Як запобігти

цьому? _____

6. Ви маєте творчий потенціал? _____

7. Якщо ви бачите щось цінне у роботі колег, то:

- копіюєте;
- творчо використовуєте;
- заперечуєте.

8. Чи вмієте ви бути «оригінальним» у роботі? Подобається це вам чи ні? _____

9. Чи були невдачі у вашій професійній творчості? Як ви ставитеся до них? _____

Дякуємо за співпрацю!

Анкета для батьків

1. Чи займається Ваша дитина творчістю? (постійно, часто, іноді, не займається)
2. Чи відвідує Ваша дитина гуртки, пов'язані з творчістю? (так, ні)
3. Звідки Ви отримуєте знання про розвиток творчої активності дітей? (зі спеціальних книг, із засобів інформації, у закладі дошкільної освіти)
4. Як себе проявляє Ваша дитина у процесі творчої діяльності? (емоційна, уважна, зосереджена, балакуча)
5. Що подобається Вашій дитині більше – розфарбовувати готовий малюнок чи працювати з чистим аркушем паперу та малювати самостійно?
6. Чи завжди готова Ваша дитина використовувати новий матеріал для виготовлення малюнка? (постійно, часто, іноді, ніколи)
7. Чи відведено Вашій дитині спеціальне місце для творчого прояву?
8. Чи влаштовуєте Ви вдома виставки творчих робіт дитини? Якщо так, то де?
9. Чи висловлювали Ви дитині свою думку про її творчі роботи?
Чи допускаєте Ви критику в адресу її робіт?
10. Які консультації Ви хотіли б отримати?

Анкета для батьків

1. Який вид образотворчості є найбільш улюбленим у вашої дитини?
а) малювання; б) ліплення; в) аплікація.
2. На основі чого ви зробили цей висновок?
а) спостерігаючи за дитиною; б) власні переконання; в) від вихователів;
г) точно не пам'ятаю чи журнал, чи телебачення.
3. Чи підтримуєте прагнення вашого малюка до творчості?
а) пропоную художні матеріали; б) разом малюємо, ліпимо; в)
розглядаємо картинки, дитячі малюнки, ілюстрації до казок, оповідань.
4. Чи має дитина вдома місце та художні матеріали для творчості?
а) так; важко сказати; має, але недостатньо; г) ваш варіант
5. Чи малювали ви разом з дитиною нетрадиційними техніками малювання?
а) так, постійно; б) інколи; в) не пам'ятаю.
6. Які нетрадиційні техніки (засоби) малювання використовували у спільній діяльності з дітьми? Перелічіть.
7. Як саме реагує дитина на малювання нетрадиційними техніками разом з вами?
а) позитивно, з захопленням; б) відмовляється разом зі мною малювати;
в) не можу сказати, потрібно спробувати.
8. Чи спілкувалися з проблеми нетрадиційних технік малювання з вихователем?
а) ні; б) інколи з'ясовую деякі непорозуміння; в) постійно цікавлюся незвичними техніками у вихователя

Нетрадиційні техніки малювання

Малювання рукою, долонею. Перш за все, для цього використовуються пальчики дітей. Потрібно запропонувати дитині опустити палець в гуаш і помалювати їм, як пензликом. Кожен окремий пальчик руки можна використовувати для різних фарб. Дитину просять пофарбувати пензликом долоню. Після цього дошкільник залишає рукою відбиток на папері та надає отриманому зображенню форму, що можна впізнати. Відбиток можна перетворитися в рибку, метелика, букет, птицю, фігуру тварини або яку-небудь казкову істоту. Для виконання подібного завдання дітям доводиться використовувати різноманітні рухи рук: прихлипуванням, розмазування, промакуванням і інші.

Малювання ватними паличками можна назвати одним із видів пуантилізму. *Пуантилізм* – це унікальна течія в живописі, що в перекладі з французької мови означає «писати по точках». Картини такого плану писали багато художників. Наприклад, шедеврами визнані картини Жоржа Сера. Він вважається засновником цієї техніки. Малювання ватними паличками – дуже незвичайна техніка, цікава не тільки молодшим школярам, а й дошкільнятам, які тільки-тільки знайомляться з різними інструментами для живопису. Дітьми зазвичай з радістю вітається техніка малювання ватними паличками, тому що можна одну і ту ж картинку створити абсолютно різними способами. Але в старшому дошкільному віці ці ж нетрадиційні техніки малювання доповнять художній образ, який створюється за допомогою більш складних: кляксографії, монотипії і т.п.

Монотипія є одним з найбільш затребуваних напрямків арт-терапії. У перекладі з грецької монотипія – це техніка єдиного відбитка. Щоб його отримати, можна застосовувати будь-які фарби та поверхні, а спеціальних навичок малювання при цьому не потрібно. Дитина багато в чому копіює поведінку оточуючих його дорослих, тому, щоб зацікавити його малюванням, батьки можуть пограти в художників і спробувати різні способи образотворчої

творчості разом зі своїми дітьми. На першому занятті можна спробувати зробити малюнок на простому папері. Нехай дитина намалює гуашшю те, що вміє. Потім, поки не висохла фарба, потрібно швидко накрити картинку іншим листком і розгладити його долонькою. Потім верхній листок відліпити від основи, на ньому вийде забавна картинка. Цей процес дуже подобається малюкам.

З дітьми старшого дошкільного віку можна використовувати *предметну монотипію* для зображення симетрії. Для цього підійде щільний папір типу ватману. Потрібно скласти аркуш навпіл і на нижній частині намалювати, наприклад, метелика з одним крилом. Потім притиснути верхньою половинкою листа. На отриманому малюнку вийде симетричний відбиток, а у метелика з'явиться друге крило. У такій же техніці можна малювати відображення пейзажів у воді. Найпростіший варіант монотипії – кляксографія, подобається дітям найбільше.

Для розвитку уяви дитини, її творчої фантазії важко переоцінити метод *кляксографії* – це корисне і цікаве заняття. Нетрадиційне малювання передбачає використання аркуша паперу, складеного навпіл. На одну з його сторін за допомогою трубочки, пластикової ложки або ще чогось гуашшю наноситься пляма або кілька плям. Потім листок складається навпіл, притискається долонею і знову розкривається. В результаті такої дії з'являється фантастичний малюнок. Ось його-то і потрібно перетворити в впізнаваний образ. На завершальному етапі роботи дитина може скористатися пензлем, олівцями, фломастерами, крейдою та іншими засобами малювання.

Штампографія. Суть полягає в тому, що при нанесенні малюнка на папір замість пензлика використовується який-небудь незвичайний, незвичний для цього матеріал. Для печаток можна взяти шматочки поролону або губки, зім'ятий папір, листя рослин, пінопласт, зім'яті серветки, вату або будь-який інший матеріал, здатний залишати на папері незвичайний відбиток. Така техніка малювання дуже добре підходить для зображення тварин, так як завдяки відбитку можна показати, як пухнасте або колюче тіло звірка. Можна

показати прозорість предмету, витонченість, найбільш точно передати матеріал його виготовлення.

А. Нікітіна в роботі «Нетрадиційні техніки малювання в дитячому садку» пропонує використовувати *техніку стусан жорсткої напівсухий* пензлем стусан жорсткої напівсухий пензлем: дитина опускає в гуаш кисть і вдаряє нею по паперу, тримаючи вертикально. При роботі пензель у воду не опускається. Таким чином заповнюється весь лист, контур або шаблон. Виходить імітація фактурності пухнастої або колючої поверхні. Нетрадиційні техніки малювання в своєму арсеналі мають такий метод, як розбризкування. Для роботи будуть потрібні трафарети, які в потрібному порядку розкладаються на папері. На трафаретах можуть бути зображені дерева, квіти, фігури тварин, іграшки та інші предмети. Після того як трафарети розкладені, на аркуш паперу розбризкується фарба. Вона набирається на щетину зубної щітки, по якій потім проводять лінійкою по напрямку до себе. Цяточки, що виходять від розбризкування фарби, повинні рівномірно заповнювати весь аркуш. Після того як фарба підсохне, трафарети можна зняти і пензлем домалювати необхідні деталі.

Сучасна творчість і рукоділля пропонує масу дуже цікавих і незвичайних технік, в тому числі техніку, коли картини малюють шляхом процарапування по воску. Називається така техніка малювання *граттаж*, або воскографія. Буквальний переклад цього терміна – «дряпання» (що походить від французького дієслова *gratter*, в перекладі «дряпати»). Малювання в техніці граттаж – це своєрідна імітація гравюри, виконана на картоні або дуже щільному папері. Малюнки в такій техніці виконуються злегка гострим предметом (таким як перо, спеціальний різець, загострена паличка) на заздалегідь підготовленій для картини поверхні. Чорно-білий граттаж: дитина натирає свічкою білий аркуш так, щоб він весь був покритий шаром воску. Потім на нього наноситься чорного кольору гуаш. Після висихання паличкою продряпується малюнок. Кольоровий граттаж: дитина натирає свічею кольоровий картон так, щоб він весь був покритий шаром воску. Потім лист

замальовується гуашшю різного кольору. Після висихання паличкою продряпується малюнок. Далі можливе домальовування відсутніх деталей гуашшю.

Пластилінографія – це техніка, принцип якої полягає в створенні пластиліном ліпних картин на паперовій, картонній або іншій основі, завдяки якій зображення виходять більш-менш опуклії. Для початку потрібно перенести вподобаний малюнок на лист картону або маркером на скло, заповнити кожен ділянку картини пластиліном відповідного кольору, що можна зробити маленькими кульками, джгутиками або цілими деталями, надавши стеком краям потрібну форму. Регулярна робота з пластиліном дозволяє дитині створювати більш складні композиції за допомогою різноманітних і комплексних прийомів. Переваги пластилінової аплікації перед ліпленням об'ємних фігур полягає в тому, що на площині можна виконати дуже красивий і яскравий сюжет, а матеріалу піде набагато менше. Узагальнюючої роботою, яка покаже, як діти навчилися застосовувати нетрадиційні техніки малювання, може стати колаж. Виконуючи роботу такого виду, дитина використовує всі прийоми і методи, яким вона навчилася. Це найбільш важкий вид діяльності, так як тут необхідно не тільки згадати техніку малювання, але і підібрати найбільш поєднані між собою прийоми. Важливо, щоб заняття були послідовними і систематичними, щоб образотворча діяльність була включена в цілісний педагогічний процес. Необхідним є поєднання навчального компонента з розвиваючим, поєднання навчання з розвитком самостійності, пізнавальної активності, естетичної сприйнятливості дітей і їх емоційного ставлення до навколишнього.

Ще одним способом – нетрадиційного малювання є **батик**. Назва цього унікального мистецтва розпису тканин походить від індонезійського слова «batik». Склад «ба» означає «бавовняна тканина», а «тік» – «крапля», «точка». Батик для початківців в загальному сенсі слова являє собою ручне розписування матерії. Цей тип розпису тканини являє собою особливу технологію обробки, фарбування і прикраси відповідного за структурою

матеріалу. Основи технології розпису батик для дошкільнят ґрунтується на нанесенні на тканину контурів нескладних малюнків. При цьому ті місця, які не повинні бути пофарбованими, попередньо покривають воском або спеціальним гумовим складом. Після занурення обробленої тканини в ємність з барвником, його залишки акуратно знімаються. Для досягнення багат шаровості малюнка процедуру повторюють кілька разів. Будь-яку тканину перед початком роботи необхідно ретельно випрати. Таким чином, використання нетрадиційних технік малювання сприяє ефективному розвитку творчої активності дітей старшого дошкільного віку. Воно розкріпачує дошкільнят, сприяє виникненню позитивних емоцій, посидючості, зосередженості, самостійності, активності, вміння доводити розпочату справу до кінця. При виборі методики навчання нетрадиційним технікам малювання необхідно враховувати вік, підготовленість дошкільнят до виконання роботи.

Рецепти фарб

Фарба з картопляного крохмалю

- Взяти одну частину крохмалю на три частини води;
- змішати крохмаль з водою до утворення однорідної маси;
- варити, поки він не стане прозорим і схожим на пудинг;
- додати овочевих барвників, поки суміш ще тепла.

Фарба з мильної стружки

- 1 столова ложка рідкого мила;
- 5 столових ложок гуаші;
- збити до консистенції масла;
- налити мильну фарбу в пластикові тарілки або іншу посудину.

Білило для малювання

Розвести зубний порошок з водою, додати кілька крапель клею.

Фарби для малювання у техніці «ебру»

- 2 л води;
- 6 ст. ложок крохмалю.

У 2-ох літрах води заварити 6 столових ложок картопляного крохмалю і дати настоятися протягом 8-10 годин.

Об'ємні фарби

- Взяти 1-2 склянки борошна, розпушити його пальцями;
- додати 2-3 столові ложки солі «Екстра» й змішати її з борошном;
- крапнути 1/2 чайної ложки соняшникової чи іншої рослинної олії;
- влити потроху води й замішати тісто, перетираючи грудочки

пальцями;

- додати 2-3 столові ложки клею ПВА й добре перемішати;
- влити трохи води (якщо тісто занадто густе);
- додати колір (по одному пакету харчових барвників кількох

кольорів;

гуаш; барвники для яєць; натуральні барвники: сік чорниці або буряка).

Мильна піна

- 9 ст. ложок гуаші;
- 5 крапель миючого засобу («Gala») або шампунь;
- 9 ст. ложок води.

У низькій склянці змішати гуаш, миючий засіб для посуду або шампунь та воду. Якщо використовується шампунь, то співвідношення такі: 9 чайних ложок води, 9 чайних ложок гуаші, 9 чайних ложок шампуні. Усе це добре перемішати.

Пальчикова фарба рецепт №1

- 0,5 кг борошна;
- 5 ст. ложок солі;
- 2 ст. ложки олії;
- вода;
- харчовий барвник.

До даних інгредієнтів (борошно, сіль, олія) додати води, перемішати міксером до консистенції густої сметани. Отриману масу розлити в окремі баночки, додати харчовий барвник (буряковий або морквяний сік, як варіант – пасхальні набори), перемішати до однорідної маси.

Пальчикова фарба рецепт №2

- 1/3 чашка крохмалю;
- 2 столові ложки цукру;
- 2 склянки холодної води;
- 1/4 чашки миючого засобу;
- харчова фарба або гуаш.

У мисці змішати 1/3 чашки крохмалю і 2 ложки цукру. Додати 2 склянки холодної води, поставити на маленький вогонь. Варити 5 хвилин постійно помішуючи, поки суміш не стане напівпрозорою, гелеподібною масою. Після охолодження додати 1/4 чашки рідкого засобу для миття посуду (це зробить

фарби такими, що легко змиваються з одягу і інших поверхонь). Потім масу розділити на декілька порцій та додати харчову фарбу або нетоксичну гуаш.